

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง สภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 ความหมายของหลักสูตร
- 2.2 ความสำคัญของหลักสูตร
- 2.3 องค์ประกอบของหลักสูตร
- 2.4 ลักษณะของหลักสูตรที่ดี
- 2.5 หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551
- 2.6 งานการเรียนการสอนตามขอบข่ายงานวิชาการ
 - 2.6.1 ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้
 - 2.6.2 ด้านการจัดการเรียนการสอน
 - 2.6.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน
 - 2.6.4 ด้านการวัดและประเมินผล
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตรในภาษาอาหรับตรงกับคำว่า al-Manhaj (المنهج) หรือ al-Manhāj (المنهاج) สองคำนี้มีความหมายในด้านภาษาเหมือนกันคือ แนวทางที่ชัดเจน (al-Razi, 2007 : 387) โดยมีพหูพจน์ว่า al-Manahij (المناهج) (Majma' al-Lughah al-Alabiah, n.d. : 2/995) ดังคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ

﴿كُلٌّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا﴾

ความว่า “สำหรับแต่ละประชาชาติในหมู่พวกเจ้านั้น เราได้ให้มีบทบัญญัติและแนวทางที่ชัดเจน”

(สุเราะฮ์อัล-มาอิดะฮ์ : 48)

อัลซอวีย์ (al-Sowi, 1983 : 1/278) ได้อธิบายอายุขัยข้างต้นว่าหมายถึง เราได้กำหนดบทบาทปฏิบัติและแนวทางที่ชัดเจนในเรื่องศาสนาให้สู่เจ้า

คำว่า “หลักสูตร (Curriculum)” ปัจจุบันมีผู้นำคำนี้มาใช้อย่างกว้างขวางและให้ความหมายแตกต่างกันไปตามทัศนะของนักการศึกษาแต่ละท่าน ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 1272) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง ประมวลวิชาและกิจกรรมต่างๆที่กำหนดไว้ในการศึกษา เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545 : 2) หลักสูตร หมายถึง เป็นแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาที่พัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน รวมถึงลำดับขั้นของมวลประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสม ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

มาเรียม นิลพันธุ์ (2543 : 6) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึงเอกสารข้อกำหนดเกี่ยวกับมวลประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เจริญงอกงามพัฒนาไปในแนวทางที่ต้องการ

สมคิด พรหมจ้อย (2545 : 19) ได้รวบรวมความหมายของหลักสูตรและสรุปว่า หลักสูตร คือ ข้อกำหนดที่ระบุมวลประสบการณ์ที่กำหนดไว้ของหลักสูตรอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความสามารถเจตคติ และทักษะตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

Ali Ahmad Madkur (1999 : 72) และ Hasan Langgulung (1995 : 145) กล่าวว่าถึงหลักสูตรการศึกษาในอิสลามว่า เป็นระเบียบแบบแผนที่สมบูรณ์ ซึ่งครอบคลุมความรู้ที่มาจากพระเจ้า ผู้เป็นเจ้าของ หลักสูตรคือ มวลประสบการณ์ ทักษะ วัฒนธรรม สังคมกีฬา และศิลปะ รวมไปถึงกิจกรรมต่างๆ ซึ่งโรงเรียนหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ในการจัดการศึกษาจะต้องจัดให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามครรลองที่พระองค์อัลลอฮฺทรงประสงค์ ตลอดจนเพื่อพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้เรียนอย่างทั่วถึงในทุกๆด้านสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาในอิสลาม

จากทัศนะของนักวิชาการที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่าหลักสูตร หมายถึง การวางแผนหรือจัดระบบทางการศึกษาเกี่ยวกับประมวลวิชา ประสบการณ์ต่างๆของการจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะต่างๆที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และเป็นเนื้อหา หลักสูตรนั้นเป็นเนื้อหา สำคัญและกิจกรรมต่างๆที่สนองวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามที่พึงประสงค์

ประสบการณ์ต่างๆ การจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะต่างๆที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร แต่ถ้าหากว่าโรงเรียนประสบปัญหาทางด้านหลักสูตร เช่น หลักสูตรยังไม่สมบูรณ์ หรือหลักสูตรไม่ตรงกับความต้องการและไม่เหมาะสมกับชุมชนหรือสภาพแวดล้อม ดังนั้นจึงถือได้ว่าเป็นปัญหาต่อการจัดการเรียนการสอน และเช่นเดียวกันโรงเรียนที่มีหลักสูตรถูกต้องตามรูปแบบ และความต้องการหรือมีความเหมาะสมของชุมชนก็จะเกิดประโยชน์สูงสุดได้ ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ว่า

﴿وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾

ความว่า “ ขอยืนยัน แท้จริงเราได้ยกอุทาหรณ์แก่มวลมนุษย์ ไว้ในอัลกุรอานนี้ทุกๆ ด้านเพื่อพวกเขาจะได้สำนึกตน”

(สุเราะฮ์ฮัจญ์ : 27)

จากโอองการอัลกุรอานดังกล่าว สามารถเข้าใจได้ว่า การวางแผนหรือจัดระบบทางการศึกษาเกี่ยวกับประมวลวิชา ประสบการณ์ต่างๆของการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะการเรียนการสอนอิสลามศึกษา พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ยกอุทาหรณ์ในทุกๆด้านของการดำเนินชีวิตแก่มวลมนุษย์เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะต่างๆที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและวัตถุประสงค์ของศาสนาอิสลาม

2.2 ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเปรียบเสมือนเข็มทิศที่ใช้ในการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติที่ต้องการให้หลักสูตรช่วยพัฒนาบุคคลต่างๆ ให้เป็นคนที่มีความรู้ ความสามารถ และพัฒนาการในทุกๆ ด้าน นอกจากนี้หลักสูตรยังช่วยทำให้บุคคลต่าง ๆ สามารถกำหนดแนวทางในการประกอบอาชีพตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเอง เพื่อบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติได้ ตลอดจนช่วยพัฒนาประเทศชาติไปสู่ความเจริญในทุกๆ ด้าน ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้

﴿مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ

يَبْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾

ความว่า “ ข้อเปรียบเทียบแก่บรรดาจำพวกที่ซัดสิ่งอื่นๆ
นอกจากอัลลอฮฺ ขึ้นมาเป็นผู้คุ้มครอง ก็ประดุจดังแมงมุมที่
สร้างบ้าน (ด้วยใยของมัน) ”

(สุเราะฮ์อัลอังกะบูต : 41)

จากโองการอัลกุรอานดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรเปรียบเสมือนเข็มทิศที่ใช้
ในการจัดการศึกษา อัลกุรอานก็เสมือนเข็มทิศที่ใช้ในการจัดการศึกษาเช่นกัน ซึ่งหากนำคำสอน
ของอัลกุรอานมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง อัลลอฮฺ ﷻ ก็จะทำให้ความคุ้มครองแก่ชีวิตของ
เขาประดุจดังแมงมุมที่สร้างบ้าน

พงษ์ศักดิ์ ภูคาบขาว (2540 : 18-19) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้

1. หลักสูตรย่อมเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของครู
2. หลักสูตรย่อมเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงานและพัฒนาการของเด็ก
ตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา
3. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่าเด็กควรได้รับสิ่งใดบ้างที่
เป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรงแก่สังคม
4. หลักสูตรย่อมกำหนดว่า เนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่าง
ราบรื่น เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม
5. หลักสูตรย่อมกำหนดวิธีการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปด้วยความราบรื่นและผาสุก
6. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะและเจตคติ
ในอันที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม และบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศ

ธำรง บัวศรี(2542 : 9-10) หลักสูตรเป็นหัวใจของการศึกษา ทั้งนี้ เพราะหลักสูตรเป็น
สิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนมีความมุ่งหมายในการให้การศึกษาแก่เด็กอย่างไร และสามารถให้ความรู้
เสริมสร้างทักษะ และทัศนคติในด้านใดได้บ้าง สิ่งต่างๆที่ประมวลไว้ในหลักสูตรเป็นเสมือน
แนวทางที่ช่วยให้เราทราบได้ทันทีว่า การจัดการศึกษาให้แก่เด็กนั้นเน้นหนักไปในทางใด มีผลต่อ
ตัวเด็กและสังคมมากน้อยเพียงใด

มาเรียม นิลพันธุ์ (2542 : บทนำ) กล่าวว่าหลักสูตรถือเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา
การจัดการเรียนการสอนจำเป็นต้องมีหลักสูตรเป็นข้อกำหนด หรือเป็นแผนในการศึกษาว่าผู้เรียน
จะต้องเรียนรู้อะไร ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า หลักสูตรเป็นแม่บทที่สำคัญในการศึกษา

อย่างไรก็ตามหลักสูตรเป็นผลผลิตของสังคมในแต่ละช่วงระยะเวลาและเปลี่ยนแปลง
ไปตามสภาพสังคม โดยที่การเปลี่ยนแปลงต่างๆมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร สามารถแบ่งได้
เป็นสอง ส่วนคือ

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง
2. ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ เช่น พัฒนาการของความรู้ในศาสตร์ต่างๆ หรือ การคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า หลักสูตรเป็นสิ่งที่สำคัญในการจัดการศึกษา 3 ระดับ คือ ระดับประเทศ เป็นการชี้ให้เห็นถึงแนวทางการจัดการศึกษาโดยภาพรวมและเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็น แนวโน้มสังคมการจัดการศึกษาในอนาคต ระดับสถานศึกษา ซึ่งนับได้ว่าหลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญ และจุดเด่นของการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษานั้นๆ และระดับห้องเรียน ซึ่งมีความสำคัญ ต่อการนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อจัดการเรียนรู้ที่เกิดกับผู้เรียนโดยตรง โดยมีรายละเอียดและเอกสาร ประกอบที่กำหนดแนวทางว่าจะสอนใคร เรื่องใด เพื่ออะไร

2.3 องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร นับว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ความหมายของหลักสูตร สมบูรณ์และสามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผล และการปรับปรุง การเรียนการสอนหรือการพัฒนาหลักสูตรได้

สำหรับองค์ประกอบของหลักสูตร โดยทั่วไปมี 4 องค์ประกอบ ดังนี้ (ฉันท ชาติทอง, 2550 : 10)

1. ความมุ่งหมาย เป็นเสมือนการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษา เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนได้ พัฒนาไปในลักษณะต่างๆที่พึงประสงค์อันก่อให้เกิดประโยชน์ในสังคมนั้น การกำหนดจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตรต้องคำนึงถึงพื้นฐานของสังคม เพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหา และสนองความ ต้องการของสังคมและผู้เรียน และต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับนโยบายการจัดการศึกษาของชาติด้วย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรส่วนนี้เป็น 2 ลักษณะ คือ หลักการของหลักสูตร หมายถึง แนวทางหรือทิศทางในการจัดการศึกษาซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายใน การจัดการศึกษาระดับนั้นๆ จะได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หมายถึง พฤติกรรมต่างๆ หรือคุณสมบัติต่างๆที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน เมื่อผ่านกระบวนการต่างๆตามที่ กำหนดไว้ในหลักสูตรนั้นแล้ว
2. เนื้อหาวิชา เป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้ในหลักสูตรให้ชัดเจน โดยมุ่งให้ผู้เรียน ได้มีประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาไปสู่ความมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระที่ได้กำหนดไว้

ต้องสมบูรณ์ ต้องผนวกความรู้ ประสบการณ์ ค่านิยม แนวคิด และทัศนคติเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งในด้านความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมต่างๆอันพึงประสงค์

3. การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นกิจกรรมที่จะแปลงหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติกิจกรรมนั้นมีหลายลักษณะ แต่กิจกรรมที่สำคัญที่สุดคือ กิจกรรมการเรียนการสอน หรืออาจกล่าวได้ว่า “การสอนเป็นหัวใจของการนำหลักสูตรไปใช้” ดังนั้น ครูจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้จัดการเรียนรู้ หากครูได้ศึกษาหลักสูตรจนเข้าใจ และสามารถนำไปดำเนินการจัดการเรียนรู้ ได้เป็นอย่างดีแล้ว ย่อมทำให้หลักสูตรนั้นเกิดสัมฤทธิ์ผล

ซุมส์คี้ อินทร์รัทธ์ (2545 : 26-27) ได้สรุปองค์ประกอบของหลักสูตรที่ถูกกล่าวไว้โดย ไทเลอร์ (Tyler, 1950 : 1) ทาบา (Taba, 1962 : 422) และ โบแชมป์ (Bocham, 1975 : 107) ซึ่งสรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญ ได้แก่ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล ซึ่งกล่าวโดยละเอียดดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Objective) เป็นการบ่งบอกถึงทิศทางที่จะพัฒนาผู้เรียนไปในลักษณะใด การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรว่าเป็นการกระทำหลังจากที่ได้ทราบลักษณะสภาพข้อมูลพื้นฐานว่าควรแก้ปัญหาสนองความต้องการของสังคมและของผู้เรียนอย่างไร จุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะเป็นเครื่องชี้แนะต่อการจัดหลักสูตรตลอดจนถึงการจัดการเรียนการสอน

การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรคำนึงถึงหลักเกณฑ์ต่างๆ เช่น ความต้องการของผู้เรียน คุณค่าที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนซึ่งจำแนกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) และด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

นอกจากนี้ การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรยังคำนึงถึงความต้องการของสังคม โดยเน้นการเป็นคนดีมีคุณธรรม ต้องการให้เป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรม ซึ่งมักจะใช้ควบคู่กันว่า “มีความรู้คู่คุณธรรม” ซึ่งคุณธรรมเป็นส่วนที่เกิดจากจิตพิสัย และเป็นที่ยึดถือของสังคมเพื่อความอยู่รอดของบุคคล เป็นผลให้สังคมเจริญก้าวหน้าและมีความสันติสุข

2. เนื้อหาวิชา เป็นส่วนที่ประมวลเนื้อหาสาระและประสบการณ์ต่างๆนำไปสู่จุดมุ่งหมาย ซึ่ง ได้แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1) ข้อเท็จจริงและความรู้ธรรมดา 2) ความคิดรวบยอดและหลักการ 3) การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์ 4) เจตคติและค่านิยม 5) ทักษะทางกายและประการสำคัญในการจัดเนื้อหาวิชาต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ ได้แก่ รูปแบบของหลักสูตร ขอบเขตของหลักสูตร และขอบเขตของความเหมาะสมของผู้เรียนในระดับ วัย เพศ และความแตกต่างของผู้เรียน

3. กิจกรรมการเรียนการสอน เป้าหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ ครูทำให้ผู้เรียนหรือผู้รับบริการการศึกษาได้มีความรู้ทักษะในการนำไปใช้ในชีวิตและสังคมได้ สามารถคิดเป็นร้อยละทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ทดลอง มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และเกิดค่านิยมที่ดีต่อตนเอง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ควรคำนึงถึงพื้นฐาน 3 ประการดังนี้

3.1 การสำรวจหาประสบการณ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับการใช้เวลา การให้โอกาสสร้างกระบวนการ และการค้นพบด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้สิ่งที่อยู่แวดล้อมผู้เรียน

3.2 การบูรณาการ เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นหลังจากการสำรวจเป็นการรวบรวมข้อมูล โครงสร้าง แนวความคิด สังกัด ความจำ เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมา และสามารถหลอมรวมเข้าด้วยกันให้สมบูรณ์ขึ้น

3.3 การถ่ายโยงความรู้ เป็นการรวมความรู้สึก ค่านิยม เกิดความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ สังกัด แนวคิดในการแก้ปัญหาขึ้นในตัวเอง อันเป็นผลมาจากประสบการณ์เรียนรู้จากข้อมูลต่างๆ

ดังนั้น หลักการดังกล่าวส่งผลต่อการเรียนรู้และเป็นการทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนมีคุณค่าต่อผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สอน ผู้สอนได้ใช้เทคนิควิธีอย่างไร ซึ่งมีรูปแบบการเรียนการสอนหลากหลายวิธี โดยเน้นความแตกต่างตามศักยภาพผู้เรียน

พิสนุ พองศรี(2549 : 134-135) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร มี 4 ประการ คือ จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์เนื้อหาวิชาหรือสาระการเรียนรู้ การนำหลักสูตรไปใช้หรือ อาจจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผล ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเป็นการกำหนดคุณลักษณะพึงประสงค์ของผู้เรียนซึ่งกำหนดครบทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย อาจจะแบ่งจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ทั่วไปและเฉพาะหรือไม่แบ่งก็ได้ เช่น จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2545 ซึ่งเป็นหลักสูตรกลางฉบับปรับปรุงล่าสุด ได้กำหนดจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียน มีลักษณะที่พึงประสงค์ 9 ข้อ โดยไม่แบ่งเป็นจุดมุ่งหมายทั่วไปหรือเฉพาะ เป็นต้น

2. เนื้อหาวิชาหรือสาระการเรียนรู้ เป็นเนื้อหาวิชาหรือสาระสำคัญหรือที่ต้องจัดไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อเอื้อต่อการบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยทั่วไปถ้าเป็นหลักสูตรระดับอุดมศึกษามักจะเรียนกว่าเนื้อหารายวิชา แต่หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2545 ซึ่งเป็นหลักสูตรกลาง จะเรียกว่าสาระการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มสาระวิชาต่างๆ 8 กลุ่มและยังเปิด

โอกาสให้สถานศึกษาแต่ละแห่งจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้ โดยเน้นสาระการเรียนรู้ที่เป็นแกนกลาง และของท้องถิ่นได้ด้วย

3. การนำหลักสูตรไปใช้หรือจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การนำหลักสูตรไปใช้หรือจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นหน้าที่ของผู้สอนและผู้เกี่ยวข้อง ที่จะต้องจัดส่วนประกอบต่างๆ เช่น คู่มือครู แผนการสอน หรือแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญหนังสือต่างๆ เอกสาร สื่อต่างๆ ฯลฯ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้หลักสูตรบรรลุจุดมุ่งหมายได้

4. การประเมินผล การประเมินผลอาจแบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ การประเมินคุณลักษณะผู้เรียนตามหลักสูตรในรายวิชาหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และการประเมินหลักสูตรซึ่งการประเมินผลบทรนี้ หมายถึง การประเมินหลักสูตร ส่วนการประเมินคุณลักษณะผู้เรียนหรือการประเมินผลการเรียนรู้

ส่วนองค์ประกอบของหลักสูตรการศึกษาในอิสลามประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้ (Hasan Langgulung, 1995 : 145-146)

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

Ali Ahmad Madkur (1999 : 93-119) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาในอิสลามมีดังนี้

1) เพื่อให้เกิดหลักศรัทธาที่มั่นคงต่อเอกองค์อัลลอฮ์ ﷻ และความเป็นภราดรภาพหรือความเป็นพี่น้องเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ

2) เพื่อให้เกิดความศรัทธาความเข้าใจเกี่ยวกับอัลลอฮ์ ﷻ

3) เพื่อเข้าใจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจักรวาล

4) เพื่อเข้าใจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับชีวิต กล่าวคือเข้าใจว่าชีวิตของมนุษย์นั้นใครเป็นผู้สร้าง มีความเป็นมาอย่างไร

5) เพื่อเข้าใจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับมนุษย์ คือให้เข้าใจว่าหน้าที่หลักและเป้าหมายที่แท้จริงเกี่ยวกับการบังเกิดมนุษย์มาเพื่อเหตุประสงค์อันใด

6) เพื่อสร้างความเป็นประชาชาติสายกลางระหว่างประชาชาติทั้งหมด ยืนอยู่บนหนทางที่เที่ยงตรง เป็นประชาชาติที่เที่ยงตรงในเรื่อง อากีดะฮ์ อิบาเดฮ์ สายกลางในเรื่องของความคิด ใ้ว่าอิสลามจะไม่รับเอาแนวคิดวิทยาการสมัยใหม่ เช่นวิทยาศาสตร์ แต่ทุกอย่างจะต้องผ่านการกลั่นกรองก่อนนำสู่การปฏิบัติ อิสลามไม่ได้เน้นหนักเฉพาะในเรื่องอากีดะฮ์ อิบาเดฮ์ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตวิญญาณจนลืมเรื่องทางด้านวัตถุ

7) เพื่อเชิญชวนสู่ความดีและห้ามปรามจากความชั่วร้ายทั้งหลาย สิ่งนี้เป็นคุณลักษณะและหน้าที่ของประชาชาติอิสลาม

8) เพื่อเตรียมพร้อมคุณสมบัติความเป็นประชาชาติอิสลาม แท้จริงมุสลิมในยุคปัจจุบันหากต้องการใช้ชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีฐานะและมีเกียรติบนพื้นแผ่นดินนี้ จำเป็นที่เขาจะต้องปฏิบัติด้วยการนำเอาคุณสมบัติพิเศษเกี่ยวกับหลักศรัทธา แนวทาง และเป้าหมายในอิสลามมาใช้

9) สร้างความเป็นเอกภาพของประชาชาติมุสลิม การยืนอยู่บนยืนอยู่บนสายกลาง และเดินทางบนหลักการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ความเป็นพี่น้องเพื่ออัลลอฮ์ การเชิญชวนสู่ความดียังไม่เพียงพอ แต่จะต้องสร้างความเป็นเอกภาพของประชาชาติมุสลิม

10) สร้างความพร้อมให้มุสลิมได้เสียสละหรืออุทิศตนในหนทางของอัลลอฮ์

Kuasar Husein Kujak (2004 : 23) ได้กล่าวถึงเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตรไว้ดังนี้

1) เพื่อสร้างคุณค่าที่ดีและมั่นคงแก่ประชาชาติ รวมไปถึงวัฒนธรรม ประเพณี และหลักความเชื่อทางสังคม นี่คือนโยบายการศึกษาตามหลักสูตรที่จะเปลี่ยนแปลงบุคลิกลักษณะในตัวของผู้เรียนทั้งหลาย

2) เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมในสังคมได้โดยสอดคล้องกับความคาดหวังตามที่ต้องการ เช่น ช่วยเหลือปฏิบัติหน้าที่การงานของสังคม บริการสังคม สร้างสิ่งที่ดีๆ ให้เกิดขึ้นในสังคมและสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับสังคม

2. เนื้อหาของหลักสูตร

การกำหนดเนื้อหาสาระของหลักสูตรจะต้องคำนึงถึงสิ่งที่สำคัญๆ ดังต่อไปนี้ (Ali Ahmad Madkur, 1999 : 132-133)

2.1 ยึดหลักความต้องการและปัญหาของผู้เรียน ความรู้ ประสบการณ์ที่ผู้เรียนต้องการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและปฏิบัติในชีวิตจริง จากสิ่งดังกล่าวเราสามารถนำมาวางกรอบเนื้อหาสาระของหลักสูตร

2.2 เนื้อหาสาระของหลักสูตรแต่ละรายวิชา เช่น วิชาภาษา วิชาคณิตศาสตร์ และวิชาอื่นๆ ตั้งแต่ระดับเริ่มต้นจนจบจะต้องสอดคล้องกับหลักสูตร กล่าวคือ เนื้อหาของแต่ละรายวิชาที่จัดการเรียนการสอนจะต้องบรรจุอยู่ในหลักสูตร นอกจากนั้นจะต้องมีการเรียงลำดับเนื้อหาสาระ3. การเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรจะให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์ในแต่ละสาขาวิชาช่วยกำหนดหลักสูตรเพราะพวกเขาเหล่านั้นมีประสบการณ์ในสาขาวิชานั้นๆมายาวนาน

3. การนำหลักสูตรไปใช้

Sayyid Qutut (1982 : 202 อ้างถึงใน Ali Ahmad Madkur, 1999:87) กล่าวว่า การศึกษาในอิสลามนั้นไม่ควรรับเอาหลักสูตรวิชาสามัญจากแหล่งอื่นๆ มาใช้ โดยเฉพาะจากกลุ่มมุชรีกิน

ยาฮูดี(ยิว) นาสอรอ (คริสเตียน) เพราะกลุ่มบุคคลเหล่านี้ที่เป้าหมายเพื่อให้มุสลิมหันเหออกจากแนวทางอิสลาม (อัลกุรอาน)

4. การประเมินผล

การประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรอิสลามศึกษามีข้อกำหนดดังนี้(กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 2)

1. ดำเนินการวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน ได้แก่ การประเมินผลการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียนระหว่างเรียน เพื่อหาคำตอบว่า ผู้เรียนมีความก้าวหน้าด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ และค่านิยมอันพึงประสงค์ จากการร่วมกิจกรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาผู้เรียนต่างๆ หรือไม่เพียงไร

2. ดำเนินการประเมินระดับสถานศึกษา ได้แก่ การประเมินผลการเรียนและพัฒนาผู้เรียนปลายปี และเมื่อสิ้นสุดช่วงชั้น เพื่อนำผลไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงผู้เรียนให้มีคุณภาพตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

3. ดำเนินการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับเขตพื้นที่การศึกษา ได้แก่การประเมินคุณภาพทางการศึกษาของผู้เรียนทุกคน

4. ดำเนินการตัดสินผลการเรียนให้ผู้เรียนผ่านช่วงชั้นและจบหลักสูตรอิสลามศึกษาจากการที่ได้ศึกษาถึงองค์ประกอบของหลักสูตรจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบหรือส่วนประกอบทั้งหมดของหลักสูตรมีความพยายามที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ผู้เรียน โดยสังเกต จากนักวิชาการทั้งหลายที่มีแนวในทางเดียวกันถึงองค์ประกอบของหลักสูตรว่า จะต้องเริ่มจากการวางจุดประสงค์ที่ชัดเจน ต่อด้วยการสร้างเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับผู้เรียน เมื่อมีเนื้อหาสาระที่ดีแล้วครูจะต้องมีการสรรหากิจกรรมต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความรู้มากที่สุด และที่สำคัญเมื่อการเรียนการสอนเริ่มขึ้นแล้วครูจะต้องมีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน เพื่อเป็นการศึกษาถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่าเกิด ผลสัมฤทธิ์มากน้อยเพียงใด

2.4 ลักษณะของหลักสูตรที่ดี

ฉันท ชาติทอง (2550 : 20-21) หลักสูตรที่ดีย่อมส่งผลดีต่อการบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน กล่าวคือ หลักสูตรที่ดีจะเป็นแนวทางให้ผู้บริหารโรงเรียนนำไปปฏิบัติได้ดี มีประสิทธิภาพ ทางด้านครูสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ให้เกิดผลดีต่อผู้เรียน หลักสูตรที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. หลักสูตรควรมีความคล่องตัว และสามารถปรับปรุงและยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่างๆที่เปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี
 2. หลักสูตรควรเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การเรียนการสอนได้บรรลุตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้
 3. หลักสูตรควรได้รับการจัดทำหรือพัฒนาจากคณะบุคคลหลายฝ่าย เช่น ครู ผู้ปกครอง ประชาชน นักวิชาการ นักพัฒนาหลักสูตรและผู้บริหาร ได้มีส่วนร่วมและรับรู้ในการจัดทำหลักสูตร
 4. หลักสูตรจะต้องจัดได้ตรงตามความมุ่งหมายของการศึกษาแห่งชาติ
 5. หลักสูตรควรมีกิจกรรมกระบวนการและเนื้อหาสาระของเรื่องที่สอนบริบูรณ์เพียงพอที่จะช่วยให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นและพัฒนาการเรียนผู้เรียนในทุกๆด้าน
 6. หลักสูตรควรบอกแนวทาง ด้านสื่อการสอนการใช้สื่อ การวัดและประเมินผลไว้ อย่างชัดเจน
 7. หลักสูตรควรมีลักษณะที่สนองความต้องการและความสนใจ ทั้งของนักเรียนและสังคม
 8. หลักสูตรควรส่งเสริมความเจริญงอกงามในตัวผู้เรียนทุกด้าน รวมทั้งส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
 9. หลักสูตรควรชี้แนะแนวทางการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะและเจตคติไว้ด้วยตนเอง จากสื่อต่างๆที่อยู่รอบตัว
 10. หลักสูตรควรจัดทำมาจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆอย่างรอบคอบ เช่น ข้อมูลทางด้านปรัชญาการศึกษา จิตวิทยา สังคม การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เป็นต้น
 11. เป็นหลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื้อหาและกิจกรรมต้องเหมาะสมกับธรรมชาติและความต้องการของผู้เรียน
 12. เนื้อหาและประสบการณ์ต้องสอดคล้องกับสภาพการดำรงชีวิตของผู้เรียน ประสบการณ์ต้องเป็นสิ่งที่ใกล้ตัว และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
- พิสนุ ฟองศรี (2549 : 135) ได้แบ่งลักษณะของหลักสูตรที่ได้ออกเป็น 6 ประการ ดังนี้
1. สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ของสังคม
 2. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีความชัดเจน มาจากข้อมูลพื้นฐานที่ถูกต้องครอบคลุม
 3. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรต้องพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนครบทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย อย่างสมดุลกัน

4. การจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นระบบต่อเนื่องกันตามลำดับ สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

5. มีความยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพการณ์

6. สามารถประเมินผลได้

ส่วนสุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 19-20) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของหลักสูตรที่ดีที่จะนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ และเกิดสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ตรงตามความมุ่งหมายของการศึกษา

2. ตรงตามลักษณะของพัฒนาการของเด็กในวัยต่างๆ

3. ตรงตามลักษณะวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและเอกลักษณ์ของชาติ

4. มีเนื้อหาสาระของเรื่องที่สอนบริบูรณ์เพียงพอที่จะช่วยให้นักเรียนคิดเป็นร้อยละ
ทำเป็น และมีพัฒนาการในทุกด้าน

5. สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของผู้เรียน

6. ควรสำเร็จขึ้นด้วยความร่วมมือของทุกฝ่าย

7. มีการยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมกับสภาพการณ์ต่างๆ

8. ควรให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องกันไป โดยเรียงลำดับความยากง่ายไม่ให้ขาด
ตอนจากกัน

9. ต้องเป็นประสบการณ์ที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของเด็กเพื่อให้เด็กได้มีโอกาส
แก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิต

10. ต้องมีการเพิ่มพูนและส่งเสริมทักษะเบื้องต้นที่จำเป็นของเด็ก

11. ควรมีการส่งเสริมให้เด็กเกิดความรู้ ทักษะ เจตคติ ความคิดริเริ่ม มีความคิด
สร้างสรรค์ในการดำเนินชีวิต

12. ต้องส่งเสริมให้เด็กทำงานเป็นอิสระ และทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ เพื่อพัฒนาให้
รู้จักการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย

13. บอกถึงแนวทาง วิธีสอน และอุปกรณ์สื่อการสอนประกอบเนื้อหาสาระที่จะสอน
ไว้อย่างเหมาะสมสม

14. มีการประเมินผลอยู่ตลอดเวลา เพื่อทราบข้อบกพร่องในอันที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งๆ
ขึ้นไป

15. ต้องมีการจัดประสบการณ์ให้เด็กเกิดความรู้ ความเข้าใจ และมีโอกาสแก้ปัญหาต่างๆ

16. ต้องส่งเสริมให้เด็กรู้จักแก้ปัญหา

17. ต้องมีการจัดประสบการณ์ที่มีความหมายต่อชีวิตของเด็ก
18. ต้องมีการจัดประสบการณ์และกิจกรรมหลายๆ อย่าง เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกอย่างเหมาะสมตามความสนใจ ความต้องการ และความสามารถของแต่ละบุคคล
19. ต้องมีการวางกฎเกณฑ์ไว้อย่างเหมาะสมแก่การนำไปปฏิบัติและสะดวกแก่การวัดและประเมินผล

Bybee and Scotter (2007 อ้างถึงในสุรศักดิ์ หลาบมาลา, 2550 : 10) กล่าวว่าหลักสูตรที่ดีนั้นจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรต้องปรับความรู้และความคิดเกี่ยวกับโลกให้ถูกต้อง
2. หลักสูตรต้องครอบคลุมทั้ง 3 รายการ คือ ความรู้ในข้อมูล กรอบของหลักการและวิธีการจัดระบบความรู้ ถ้าให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการและประวัติการสร้างองค์ความรู้ที่สำคัญด้วยยิ่งดี
3. หลักสูตรจะต้องเน้นการให้ประสบการณ์นักเรียนจากการเรียนรู้ตนเอง การคิดระดับสูง การแก้ปัญหาและการทำงานร่วมกันเป็นทีม
4. การปฏิบัติจะต้องมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมการเรียนรู้ศาสตร์อื่นๆ เช่น การอ่าน การบรรยาย การอภิปราย และการใช้สถานการณ์เสมือน
5. เนื้อหาที่นำมาไว้ในหลักสูตรต้องมีความเข้มและลึก เชื่อมโยงกับโลกจริง และมีจุดเน้นในหลักการที่สำคัญ
6. หลักสูตรต้องแสดงให้เห็นความเกี่ยวข้องระหว่างหลักการและกระบวนการที่เด็กเรียนในรายวิชา ให้เห็นเป็นแนวความคิดหลักในภาพรวม

ส่วน Ali Ahmad Madkur (1999 : 72-80) กล่าวถึงลักษณะพิเศษของหลักสูตรการศึกษาในอิสลาม ได้แก่ 1) หลักสูตรการศึกษาในอิสลามเป็นแบบแผนที่เป็นหนึ่งเดียว (เอกภาพ) ไม่สามารถแยกส่วนใดส่วนหนึ่งออกจากกันได้ และ 2) หลักสูตรการศึกษาในอิสลาม เป็นหลักสูตรแห่งพระเจ้าและมีจุดประสงค์เพื่อพระเจ้า

คำว่า “หลักสูตรแห่งพระเจ้า” หมายถึงหลักสูตรที่มาจากพระเจ้า ไม่ใช่มาจากมนุษย์เพราะความคิดของมนุษย์นั้นไม่สามารถสร้างระบบที่สมบูรณ์ได้ ความคิดของมนุษย์เป็นเครื่องมือเท่านั้น กล่าวคือ มนุษย์ใช้สติปัญญาตามแนวทางของอัลลอฮ์ มนุษย์นั้นถูกรอบคลุมโดยธรรมชาติ มนุษย์เป็นสิ่งถูกสร้าง ไม่ได้เกิดมาเอง ไม่ถาวร มีความสามารถจำกัด (al-Qaradawy Yusuf, 1981 : 41) ในส่วนของคำว่า “มีจุดประสงค์เพื่อพระเจ้า” คือ มีจุดมุ่งหมายเพื่ออัลลอฮ์ เพื่อวันอาคีเราะฮ์ (โลกหน้า) เป็นจุดมุ่งหมายยาวไกล เป็นความหวังขั้นสูงสุด เพื่อให้ได้รับความโปรดปรานของอัลลอฮ์ และเป็นเป้าหมายที่มนุษย์ค้นหาตลอดชีวิตของเขา

3. หลักสูตรการศึกษาในอิสลามยึดถือและให้ความสำคัญกับประสบการณ์ เพราะประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างมนุษย์และสร้างสังคมหลักสูตรการศึกษาในอิสลามไม่จำเป็นต้องผ่านการสอนเพียงอย่างเดียว อัลลอฮฺได้ให้ความสามารถในการรับรู้โดยผ่านการใช้ความสามารถในการรับรู้ที่อัลลอฮฺ ได้ให้เพื่อใช้ให้สุดความสามารถความรู้หรือทฤษฎีเพียงอย่างเดียวไม่สามารถส่งผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ได้ เป็นแค่ความรู้ที่ผิวเผินไม่มีความหมายไม่สามารถเปลี่ยนแปลงมนุษย์ให้เป็นคนดีได้

4. หลักสูตรการศึกษาในอิสลามเป็นหลักสูตรเชิงบวกและเป็นจริง การที่เรานำเสนอประสบการณ์ไม่ได้หมายความว่าเราได้ทำหน้าที่ในการสอนให้แก่เขาแล้ว แต่เราจะต้องให้เขาได้นำสิ่งที่ได้เล่าเรียนมาไปสู่การปฏิบัติจริงด้วย และเมื่อเด็กได้นำไปปฏิบัติจริงแล้วเด็กก็จะมี การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนการสอนนั้นจะไม่เกิดขึ้นตามอิสลามนอกจากต้องมี 5 ขั้นตอนดังนี้

- 1) ผู้เรียนจะต้องมีแรงกระตุ้น แรงจูงใจในการใฝ่หาความรู้
- 2) ผู้เรียนจะต้องมีความสำนึกว่าจำเป็นจะต้องพึงพาทางนำจากอัลลอฮฺ ﷻ
- 3) เมื่อผู้เรียนมีความรู้ลึกซึ้งแล้ว ก็จะเป็นแรงผลักดันในการทำกิจกรรมต่างๆ

ทุกวิถีทางในการให้ได้มาซึ่งความรู้

- 4) ความช่วยเหลือจากอัลลอฮฺ ﷻ จะมีความพยายาม และทำให้เกิดความเข้าใจ

5) เมื่อเรานำไปปฏิบัติ เราก็สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่แนวทางที่ดีได้นั้นคือการเรียนการสอนที่สมบูรณ์และบรรลุเป้าหมาย

5. หลักสูตรการศึกษาอิสลามจะครอบคลุมและสมบูรณ์ในทุกด้าน ไม่ว่าจะ เป็นข้อเท็จจริงต่างๆ ประสบการณ์ และอื่น เพราะจะสร้างผู้เรียนในทุกๆ ด้าน หลักสูตรนั้นไม่ได้มีเป้าหมายในตัวของมันเอง แต่จะเป็นแนวทางที่จะทำให้การศึกษาสมบูรณ์

6. หลักสูตรการศึกษาอิสลามนั้นคือ หลักสูตรสำหรับสร้างมนุษย์ให้มีคุณธรรมสร้างมนุษย์ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในในทุกๆสถานที่ (ไม่ได้ยึดติดอยู่กับกลุ่มชน เผ่าพันธุ์ ไม่ยึดถือความเป็นชาตินิยม) สร้างให้มนุษย์ให้มีความสมบูรณ์แบบ มีความเป็นสากล หลักสูตรการศึกษาอิสลามนั้นเป็นหลักสูตรสำหรับมนุษย์ทั้งหมด

จะเห็นได้ว่าลักษณะของหลักสูตรที่กล่าวมาข้างต้นมีหลายประเภทหลายแนวคิดด้วยกัน แต่ละหลักสูตรมีหลักการ ความมุ่งหมาย และ โครงสร้างที่เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละบุคคล สังคม ชุมชน ว่าต้องการที่จะให้เป็นไปในทิศทางใดมากน้อยเพียงใด และสามารถสร้างคุณประโยชน์แก่ผู้รับมากน้อยเพียงใด ซึ่งทั้งหมดมีความสอดคล้องกับหลักสูตรอิสลามศึกษาเช่นเดียวกัน

2.5 หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551

2.5.1 วิสัยทัศน์

หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ยึดวิสัย ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

นอกจากนี้ หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่มีศรัทธามั่น มีความจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ มีบุคลิกภาพตามแบบอย่างนบีมุฮัมมัด ﷺ มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลกที่ดี เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม ก่อให้เกิดสันติสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

2.5.2 หลักการ

หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ยึดหลักการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

หลักสูตรอิสลามศึกษากำหนดหลักการเพิ่มเติม คือ

1. มุ่งเน้นพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักการของศาสนาอิสลาม เพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต
2. เป็นการศึกษาที่มุสลิมทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ

2.5.3 จุดมุ่งหมาย

จุดหมายของหลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ยึดจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดจุดหมายเพิ่มเติม คือ

1. มีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และปฏิบัติตนตามแบบอย่างของนบีมุฮัมมัด ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม
2. มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการอ่านอัล-กุรอาน และสามารถนำหลักคำสอนไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้

3. มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ มีเหตุผลในการวินิจฉัย พิจารณาปัญหาต่างๆ โดยยึดหลักการอิสลาม

4. มีความภาคภูมิใจในความเป็นมุสลิมที่ดี มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ สุจริต อดทน เสียสละเพื่อส่วนรวม เห็นคุณค่าของตนเอง สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสันติสุข ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ
الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾

ความว่า “ อันที่จริงในศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์ย่อมมีแบบอย่างที่ดีงาม
สำหรับพวกเจ้า และเฉพาะแก่บุคคลที่มุ่งหวังในอัลลอฮ์ และวัน
สุดท้าย และที่ระลึกถึงอัลลอฮ์ อย่างมากมาย ”

(สูเราะฮ์อัลอะฮزاب : 21)

ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เป็นผู้สาธิตทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับประชาชาติ
ของท่าน ไม่ว่าจะเป็น อิบาอะฮ์ มูอามาละต (การปฏิบัติสัมพันธ์ในสังคม)และจริยธรรมที่ดีทั้งหมด ท่าน
ได้แสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างไว้อย่างละเอียด

2.5.4 มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้
ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล โดยคำนึงถึงหลัก
พัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา ให้ผู้เรียนบรรลุตามมาตรฐานที่กำหนดตามสาระการเรียนรู้
โดยหลักสูตรอิสลามศึกษากำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกลุ่มสาระ ดังนี้

1. อัล – กุรอาน
2. อัล – หะดีษ
3. อัล – อะกีดะฮ์ (หลักศรัทธา)
4. อัล – ฟิกฮ์ (ศาสนบัญญัติ)
5. อัตตารีค (ศาสนประวัติ)
6. อัล – อัคลาเก (จริยธรรม)
7. ภาษาอาหรับ
8. ภาษามลายู / ภาษาอาหรับเสริม

ในแต่ละสาระได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้ ปฏิบัติได้ มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้มาตรฐานการเรียนรู้ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ เพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่าต้องการอะไร จะสอนอย่างไร และประเมินอย่างไร รวมทั้งเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งรวมถึง การทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษา และการทดสอบระดับชาติ ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพการจัดการศึกษาว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่มาตรฐานการเรียนรู้กำหนดเพียงใด

2.5.5 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดกิจกรรมเพิ่มเติมจากกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และเพิ่มเติมจากการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา ทั้ง 8 สาระการเรียนรู้ ซึ่งสถานศึกษาต้องดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม 2 ลักษณะ คือ

1) **กิจกรรมพัฒนาจริยธรรมอิสลาม** เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี โดยการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริง จนสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันอย่างถูกต้องและมีคุณภาพ เช่น การเข้าค่าย การอบรมหลังละหมาด การฝึกปฏิบัติศาสนกิจ การพัฒนาบุคลิกภาพ การฝึกคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม ตลอดจนฝึกการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

2) **กิจกรรมชมรม/ชุมนุมทางศาสนาอิสลาม** เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจรในสถานการณ์จริง ตั้งแต่การศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ชมรม/ชุมนุมนักอ่าน อัล-กุรอาน (กอรี) ชมรม/ชุมนุมอานะซิด ชมรม/ชุมนุมนักปาฐกถาหรือบรรยายธรรม เป็นต้น โดยให้สถานศึกษาและผู้เรียนร่วมกันกำหนดขึ้นตามความเหมาะสม

ทั้งนี้ สถานศึกษาสามารถนำผลการประเมินจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอิสลามไปใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินการผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

2.5.6 การจัดเวลาเรียน

หลักสูตรได้กำหนดกรอบโครงสร้างเวลาเรียนขึ้นสำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสถานศึกษาสามารถเพิ่มเติมได้ตามความพร้อมและจุดเน้น โดยสามารถปรับให้เหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษาและสภาพของผู้เรียน ดังนี้

1. **ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น** มีเวลาเรียน 320 - 360 ชั่วโมงต่อปี ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเป็นรายปี โดยมีเวลาเรียนสัปดาห์ละไม่เกิน 8 - 10 ชั่วโมง

2. **ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง** มีเวลาเรียน 400 - 480 ชั่วโมงต่อปี ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียนสัปดาห์ละไม่เกิน 10 - 12 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชาเท่ากับ 1 หน่วยกิต

3. **ระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย** มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 480 ชั่วโมงต่อปี ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียนสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 12 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชาเท่ากับ 1 หน่วยกิต

2.5.7 โครงสร้างหลักสูตร

การจัดเวลาเรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามกรอบโครงสร้างหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นั้น มีเวลาเรียนที่สามารถจัดการเรียนรู้อุ้ร่วมกันได้ทั้ง 2 หลักสูตร และเวลาเรียนที่สถานศึกษาจะต้องจัดเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในกรอบ โครงสร้างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. **ระดับประถมศึกษา** หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดเวลาเรียน 320-360 ชั่วโมง/ปี โดยใช้เวลาเรียนดังนี้

- กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 40 ชั่วโมง/ปี
- รายวิชา/กิจกรรมที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมตามความพร้อมและจุดเน้น จำนวน 40 ชั่วโมง/ปี
- ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเพิ่มเติมจากโครงสร้างที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่เกิน 200 ชั่วโมง/ปี

- กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน 80 ชั่วโมง/ปี จัดกิจกรรมบูรณาการทั้งสองหลักสูตร

2. **ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น** หลักสูตรอิสลามศึกษากำหนดเวลาเรียน 400-480 ชั่วโมง/ปี โดยใช้เวลาเรียนดังนี้

- กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 40 ชั่วโมง/ปี

- รายวิชา/กิจกรรมที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมตามความพร้อมและจุดเน้น จำนวน 160 ชั่วโมง/ปี

- ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเพิ่มเติมจากโครงสร้างที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่เกิน 200 ชั่วโมง/ปี

- กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอีกจำนวน 80 ชั่วโมง/ปี จัดกิจกรรมบูรณาการทั้งสองหลักสูตร

3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 480 ชั่วโมง/ปี โดยใช้เวลาเรียนดังนี้

- กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 80 ชั่วโมง/3ปี

- รายวิชา/กิจกรรมที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมตามความพร้อมและจุดเน้น จำนวน 520 ชั่วโมง/3ปี

- ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเพิ่มเติมจากโครงสร้างที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่เกิน 600 ชั่วโมง/3ปี

- กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอีกจำนวน 240 ชั่วโมง/3ปี จัดกิจกรรมบูรณาการทั้งสอง หลักสูตร

จากรายละเอียดหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 โครงสร้างเวลาเรียนที่กำหนดในระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) สถานศึกษาสามารถ ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมโดยพิจารณาจากพัฒนาการ ศักยภาพของผู้เรียน และบริบท ของสถานศึกษา ทั้งนี้ ผู้เรียนต้องมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดสำหรับ ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตตะวะซซีฎะฮฺ) และระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานาเวียฮฺ) สถานศึกษาต้องจัดให้เป็นไปตามโครงสร้างเวลาเรียนและสอดคล้องกับเกณฑ์การจบหลักสูตร

2.6 งานการเรียนการสอนตามขอบข่ายงานวิชาการ

ขอบข่าย หมายถึง ขอบเขตงาน ซึ่งตรงกับคำว่า Scope ในภาษาอังกฤษ คือ การกำหนด กรอบของการทำงานให้อยู่ในวงจำกัด เพื่อส่งผลให้งานที่ดำเนินการนั้น มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ก่อให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล (สันติ บุญภิรมย์, 2547: 9)

การบริหารงานในสถานศึกษาต้องอาศัยงานหลายๆงานด้วยกัน ซึ่งตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 นั้นมี 4 งาน ได้แก่ งานด้านวิชาการ งานด้านงบประมาณ งานด้าน การบริหารงานบุคคล และงานด้านการบริหารทั่วไป ซึ่งในแต่ละงานล้วนแต่มีความจำเป็นและ จะต้องอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน ส่วนในด้านของการพัฒนาและกระบวนการจัดการเรียนการสอน

งานที่สำคัญ ได้แก่ งานด้านวิชาการ เพราะงานด้านนี้ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษาที่จะมีการพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นในการบริหารงานจะได้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยเหล่านี้ คือ ปัจจัยด้านผู้บริหาร โรงเรียน ครู และระบบของการบริหารงานวิชาการ (นิตยา เพ็ชรไทยพงศ์, 2545 : 11 และเฉลิมพล และชัน, 2550: 16)

ดังนั้น ในการบริหารงานวิชาการจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับขอบข่ายการบริหารงานด้านวิชาการให้เป็นอย่างดี ดังคำอธิบายขอบข่ายของงานวิชาการที่นักวิชาการได้กำหนดและอธิบายไว้ ดังนี้

นิตยา เพ็ชรไทยพงศ์ (2545 : 16) ได้ประมวลขอบข่ายงานวิชาการออกเป็น 7 ประการ คือ

1. งานหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้
2. งานการจัดการเรียนการสอน
3. งานสื่อการเรียนการสอน
4. งานห้องสมุด
5. งานวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
6. งานนิเทศภายใน
7. งานพัฒนาบุคลากร

ส่วนนิตยา มัสเยาะ (2545 : 15) ได้กล่าวว่างานวิชาการเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนได้จัดขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ผู้เรียนส่วนขอบข่ายงานด้านวิชาการกล่าวโดยสรุปแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ

1. งานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้
2. งานด้านการจัดการเรียนการสอน
3. งานด้านสื่อการเรียนการสอน
4. งานด้านการวัดและการประเมินผล

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 32) ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารสถานศึกษา มีจำนวน 4 ด้าน หรือ 4 งาน หลัก ได้แก่

1. การบริหารวิชาการ
2. การบริหารงบประมาณ
3. การบริหารงานบุคคล
4. การบริหารทั่วไป

ส่วนของขอบข่ายหรือภารกิจการบริหารงานวิชาการตามแนวทางการปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 33-38) มีทั้งหมด 12 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
7. การนิเทศการศึกษา
8. การแนะแนวการศึกษา
9. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุติธรรม องค์กร หน่วยงาน และสถานบันอื่น ที่จัดการศึกษา

ขอบข่ายของงานวิชาการของนักวิชาการต่างๆ ล้วนแต่มีความเห็นที่คล้ายคลึงกัน และเห็นพ้องกันในทุกด้าน แต่ในส่วนของขอบข่ายงานวิชาการที่มีความเหมือนกันในบรรดาความเห็นของนักวิชาการทั้งหลายมีด้านด้วยกัน นั่นคือ งานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้งานด้านการจัดการเรียนการสอน งานด้านสื่อการเรียนการสอนและงานด้านการวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ขอบข่ายงานวิชาการจะต้องประกอบด้วยงานเหล่านี้ ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงประมวลแนวคิดขอบข่ายงานวิชาการจากนักวิชาการต่างๆ มากำหนดเป็นเนื้อหา 4 ด้าน ดังนี้

2.6.1 ด้านหลักสูตร และการนำไปใช้

การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลักของผู้บริหาร โรงเรียนที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากหลักสูตรเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางที่จะทำให้ผู้เรียนหรือผู้รับบริการ ไปถึงจุดมุ่งหมายปลายทางของการศึกษา หน่วยงานหรือสถานศึกษามีความต้องการให้ผู้เรียนเป็นเช่นไร มีการกำหนดหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร และเป็นหัวใจหลัก

ของการศึกษาที่สามารถไปสู่เป้าหมายที่กำหนดได้เป็นอย่างดีและประสบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ดังในอัลกุรอานที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السَّبِيلَ فَتَفْرَقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ
ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾

ความว่า " และแท้จริงนี่คือทางของข้าอันเที่ยงตรง พวกเจ้าจงปฏิบัติตาม
มันเถิด และอย่าปฏิบัติตามหลาย ๆ ทาง เพราะมันจะทำให้พวกเจ้าแยก
ออกจากทางของพระองค์ นั่นแหละที่พระองค์ได้สั่งเสียมันไว้แก่พวกเจ้า
เพื่อว่าพวกเจ้าจะยำเกรง"

(สุเราะฮ์อัลอันอาม : 153)

จากโองการอัลกุรอานข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ผู้ใดก็ตามที่ได้ดำเนินชีวิตตามแนวทาง แบบ
ฉบับที่ถูกต้อง แน่นนอนเขาก็จะได้รับสิ่งที่ดีงามในชีวิตของเขา แต่ถ้าเขาได้ใช้ชีวิตของเขาไปใน
หลายทิศทาง และเป็นทิศทางที่ไม่ถูกกำหนดโดยอิสลาม แน่นนอนเขาก็จะได้รับการหลงทางใน
ชีวิตของเขาตลอดไป

ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนผู้บริหาร โรงเรียนและครูสอนจะต้องมีความรู้
ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรตลอดจนสามารถกำหนดหลักสูตรที่แน่ชัดและตรงตามความ
ต้องการของผู้เรียนและชุมชน ก่อนที่จะมีการสร้างหลักสูตร ผู้บริหาร โรงเรียนและครูสอนจะต้อง
ทำความเข้าใจหลักสูตรให้ดีเสียก่อน จากนั้นจึงสามารถที่จะกำหนด และสร้างหลักสูตรขึ้นมา

การใช้หลักสูตร หมายถึง การนำหลักสูตรที่มีความสมบูรณ์ ผ่านการทดลองใช้
และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง พัฒนาเสร็จเรียบร้อยแล้วจนมีการนำหลักสูตรไปปฏิบัติใช้ให้
เกิดผลทางการเรียนการสอน ซึ่งบุคคลที่มีความสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดประโยชน์คือ
ผู้สอนและผู้บริหาร โรงเรียน โรงเรียน (วิชัย ประสิทธิ์วิฑูริ์, 2542 : 102-119)

นอกจากนี้ อุทัย บุญประเสริฐ (2540 : 38-40) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหาร โรงเรียน
เกี่ยวกับหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ มีดังนี้

1. ต้องศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรที่โรงเรียน ให้ทราบเกี่ยวกับสาระสำคัญของ
หลักสูตรให้แน่ชัดในเรื่องของหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง แนวดำเนินการ มวลประสบการณ์
เวลาเรียน การเรียนการสอน การวัดและประเมินผล รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างเอกสารหลักสูตร
ชนิดต่างๆ เพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือแก่ครูให้ได้ใช้และปฏิบัติตามหลักสูตรได้อย่างถูกต้องและ
เหมาะสม

2. ต้องเป็นผู้นำในการนำหลักสูตรไปใช้ จัดประชุมเพื่อวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ ดูแลการดำเนินการ ประสานงานการดำเนินการใช้หลักสูตร ประชุมผู้เกี่ยวข้องและครูผู้สอนเพื่อชี้แจงแนะนำ ทบทวนหลักสูตร ติดตามผลการปฏิบัติและจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้หลักสูตร

3. จัดหาหลักสูตร เอกสารหลักสูตร เอกสารประกอบหลักสูตร แนวการสอน คู่มือครู แผนการสอน คู่มือครู หนังสือเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติม คู่มือประเมินผลและวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น

4. เตรียมครูให้พร้อมที่จะใช้หลักสูตรที่โรงเรียนใช้อยู่อบรมครูให้มีความรู้ความเข้าใจ หลักสูตรและวิธีการใช้หลักสูตรให้สัมฤทธิ์ผลตามที่หลักสูตรกำหนด ช่วยเหลือครูพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงแนวปฏิบัติที่เคยปฏิบัติอยู่เช่นเดิมสู่แนวหลักสูตรที่โรงเรียนใช้อยู่ในขณะนั้น

5. ประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้ผู้ปกครองทราบและเข้าใจ เพื่อจะได้มีส่วนช่วยส่งเสริมในการใช้หลักสูตรให้เกิดผลในเด็กดียิ่งขึ้น

6. จัดครูเข้าสอนให้เหมาะกับความรู้ความสามารถ และให้จัดทำแผนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร เพื่อให้การใช้หลักสูตรเป็นไปได้อย่างสะดวกและราบรื่น

7. ส่งเสริมสนับสนุนให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เหมาะสม

8. จัดการด้านการบริการการใช้หลักสูตรแก่ครูในโรงเรียน โดยจัดให้มีฝ่ายบริการหลักสูตร

9. นิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร โดยการเยี่ยมและสังเกตการณ์สอนเป็นครั้งคราว เพื่อจะได้ทราบปัญหา จะได้ให้คำแนะนำ คำปรึกษาและช่วยเหลือตามที่ครูต้องการ นิเทศและติดตามผล การใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 54) ได้กล่าวถึงในการนำหลักสูตรอิสลามไปใช้ ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องปฏิบัติ ดังนี้

1. การทำความเข้าใจกับนโยบาย และหลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียนควรทำความเข้าใจกับนโยบายของหน่วยงาน และเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียน ประถมศึกษา รวมถึงความเข้าใจและศึกษาหลักการ โครงสร้าง เวลาเรียน ตลอดจนสาระสำคัญของคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา เพื่อให้สามารถใช้หลักสูตรได้สอดคล้องกับนโยบาย และวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

2. แต่งตั้งคณะกรรมการการดำเนินการใช้หลักสูตรและกำหนดนโยบาย การใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ การแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาดำเนินการ และแนวทางการปฏิบัติของโรงเรียนอย่างชัดเจน เป็นการทำงานร่วมกันเป็นคณะบุคคล

2.6.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญในการจัดการศึกษา เพราะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นเป็นกระบวนการที่ครูสอนได้ใช้เทคนิคและวิธีการต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ในบทเรียน ดังนั้นรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น จะมีหลากหลายรูปแบบ อาทิเช่นรูปแบบการเรียนการสอนของท่านศาสดามูฮัมมัด ﷺ

((عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ الْحَكَمِ السَّلْمِيِّ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَطَسَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ فَقُلْتُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، فَرَمَانِي الْقَوْمُ بِأَبْصَارِهِمْ، فَقُلْتُ: وَاتَّكَلُ أُمِّيَاهُ، مَا شَأْنُكُمْ تَنْظُرُونَ إِلَيَّ؟! فَجَعَلُوا يَضْرِبُونَ أَيْدِيَهُمْ عَلَى أَفْخَادِهِمْ، فَعَرَفْتُ أَنَّهُمْ يُصَمْتُونِي. قَالَ عُثْمَانُ: فَلَمَّا رَأَيْتَهُمْ يَسْكُتُونَ لِكُنْيِ سَكْتٍ، فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَبِي وَأُمِّي - مَا ضَرَبَنِي، وَلَا كَهْرَنِي، وَلَا سَبِي، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ هَذِهِ الصَّلَاةَ لَا يَجِلُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلَامِ النَّاسِ هَذَا، إِنَّمَا هُوَ التَّسْبِيحُ، وَالتَّكْبِيرُ، وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ))

ความว่า “จากมูอาวีเยฮ์ บิน อัลฮากัม อัลสุละมียะฮ์ กล่าวว่า ฉันได้ละหมาดกับท่านนบีมูฮัมมัด ﷺ ปรากฏว่ามีชายคนหนึ่งจากกลุ่มพวกเราได้เกิดอาการจามขึ้นมา ฉันจึงได้กล่าวถ้อยคำว่า اللهُ يَرْحَمُكَ اللهُ ปรากฏว่าทุกคนได้หันมามองฉันด้วยสายตาที่จ้องเขม็ง ฉันจึงกล่าว โอ้ ด้วยเกียรติของผู้ที่เป็นมารดา ด้วยกิจใดเล่าพวกท่านจึงทำการมองต่อฉัน ด้วยสายตาเยี่ยงนี้ ปรากฏว่าพวกเขาได้ทำการตบมือบนขาอ่อนของพวกเขา ฉันจึงรู้ว่า แท้จริงพวกเขาต้องการให้ฉันเงยบ ท่านอุสมาน ได้กล่าวขึ้นว่า ในขณะที่ฉันได้เห็นพวกเขาเหล่านั้นพยายามที่จะทำให้ฉันเงยบ แต่ฉันก็ได้เงยแล้ว ท่านกล่าวต่อไปว่า ครั้งหนึ่งขณะที่ท่านท่านนบีมูฮัมมัด ﷺ ได้ละหมาด และฉันขอยืนยันด้วยเกียรติของบิดาและมารดาของฉัน ท่านมิได้ทูปตีฉัน มิได้เกี่ยวกราดต่อฉัน และมิได้คำทอฉันภายหลัง หลังจากนั้น ท่านได้กล่าวว่า แท้จริงการละหมาดนี้ไม่เป็นที่อนุญาตในขณะที่ปฏิบัติให้มีสิ่งใดจากคำพูดของมนุษย์ แท้จริงแล้ว การละหมาดนั้นคือ คือการตัสบีฮ์ การตักบีร์ และการอ่านอัลกุรอาน

(Abi Dawud, 2001 หะดีษหมายเลข 926)

เมื่อครูผู้สอนรู้จักใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนแล้วก็จะเกิดความสนใจในสิ่งอื่นๆตามมาเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่จะก่อให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้น เช่น เข้าใจในบริบท ความหมาย ประเภทและขั้นตอนวิธีการจัดการเรียนการสอน

ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนมีเป้าหมายหลักคือ การทำให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามที่จุดประสงค์ได้วางไว้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นในการที่จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้นั้น จะต้องอาศัยกระบวนการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนเป็นประการสำคัญ เพราะกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมภาคปฏิบัติที่ผู้สอนได้ปฏิบัติแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการสอนที่ได้กำหนดไว้ เช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอน คือ กระบวนการดำเนินการกิจกรรมหรือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูจัดให้แก่ผู้เรียนทุกขั้นตอนหรือเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ได้แก่การวางแผนการสอน การดำเนินงานสอน การใช้สื่อการสอน และการวัดผลการประเมินผล อีกทั้งการจัดการเรียนการสอนนั้นเป็นการรวมหลายกิจกรรมเข้าด้วยกัน คือ การจัดชั้นเรียน การจัดผู้เรียนเข้าเรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดทำกำหนดการสอน และตารางสอน รวมถึงการจัดบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการสอน ซึ่งการจัดการเรียนการสอนที่ดีนั้นผู้บริหาร โรงเรียน โรงเรียน ครู และนักเรียนควรมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยมีผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นำในการดำเนินงาน แต่อย่างไรก็ตามงานด้านการเรียนการสอนนั้นถือเป็นงานหลักของครูผู้สอนในโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนเองต้องให้ความสำคัญ เพราะผู้สอนเป็นหัวใจสำคัญที่จะน่านักเรียนไปสู่เป้าหมายที่หลักสูตรต้องการได้ และในส่วนของการบริหารงานวิชาการด้านการเรียนการสอนนั้นผู้บริหารโรงเรียนต้องยึดหลักการจัดการเรียนการสอนตามแนวของหลักสูตร ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง โดยจะต้องจัดครูเข้าสอน จัดหาสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก ตามความจำเป็น กระตุ้นและส่งเสริมให้ครูจัดทำและใช้แผนการสอน ติดตามการจัดการเรียนการสอนของครู ส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น และเพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้จำเป็นต้องมีการนำองค์ประกอบของหลักสูตรทั้งหมดมาสู่กระบวนการปฏิบัติที่ถูกต้องและเป็นระบบด้วย (เฉลิมพล และ ชัน, 2550 อ้างถึงใน ชัยน์ มุฮัมมัด ซาฮาดะฮ์, ม.ป.ป. : 177; สายพิน โอลานูรักษธรรม, 2538 : 6; อามีเนาะ มามู, 2543 : 36; วีระศักดิ์ รัชโพธิวงศ์, 2544 : 12; นิตยา มัสเยาะ, 2545 : 25)

ประเภทของกิจกรรมการเรียนการสอน

บัณฑิต คุณยรัช (2542 : 155-156) ได้แบ่ง ประเภทของกิจกรรมการเรียนการสอน ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

1. กิจกรรมการเรียนการสอนยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง

กิจกรรมการเรียนการสอนประเภทนี้ ผู้สอนจะเป็นศูนย์กลางการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอน และเป็นผู้นำในขณะปฏิบัติกิจกรรม การเรียนการสอนในห้องเรียนจึงมีลักษณะเป็นการสื่อสารอย่างเดียว คือสอนเป็นผู้ถ่ายทอดการเรียนการสอน แม้ว่ากิจกรรมเหล่านี้จะยึดถือผู้สอนเป็นแกนกลางก็ตามแต่มิได้หมายความว่าผู้เรียนจะไม่มีส่วนรวมในกิจกรรม ผู้เรียนยังคงมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมภายใต้การนำของครูเช่นการบรรยาย การเล่านิทาน การสาธิต การตั้งคำถาม เป็นต้น

2. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

กิจกรรมการเรียนการสอนประเภทนี้ ผู้เรียนจะเป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรม ส่วนครูผู้สอนจะทำหน้าที่สำคัญดังนั้นคือการประสานงาน และคอยส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรม แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติกิจกรรม ทำให้บรรยากาศการเรียนการสอนเป็นไปด้วยดี กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สามารถแยกออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ 1) กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดกลุ่มผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นกิจกรรมที่จะส่งเสริม ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักกลไกของการทำงานร่วมกัน เช่นการอภิปราย การเล่นเกม การทดลอง ฯลฯ และ 2) กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นรายบุคคล เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้สอดคล้อง และส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคลของการเรียน โดยให้ผู้เรียนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนเอง เช่นการทำงานเดี่ยว การทำแบบฝึกหัด การทำบทเรียนแบบโปรแกรม ฯลฯ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในปัจจุบันจะเน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูมีบทบาทสำคัญเป็นเพียงเป็นผู้คอยกระตุ้น ช่วยเหลือ แนะนำและอำนวยความสะดวกในกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ ได้ค้นหาคำตอบ การจัดกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การเรียนการสอน จึงนับได้ว่าความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความเรียนรู้ ครูจำเป็นต้องเลือกแนวทางในการจัดกิจกรรมการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาของบทเรียน แต่ถึงอย่างไรการเรียน การสอนในรูปแบบเดิมก็ใช่ว่าจะไม่มีค่า ถือได้ว่าสามารถที่จะเป็นรูปแบบการเรียนการสอนได้ในบางเวลาบางโอกาสซึ่งครูก็ไม่ควรที่นำเป็นรูปแบบการเรียนการสอนตลอดการศึกษา

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สิริวรรณ ศรีพหล (2528 : 14-17 อ้างถึงในบัณฑิต คุณรักษ์, 2542 : 160-161) ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นครูผู้สอนจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนโดยจัดกิจกรรมออกเป็น 3 ส่วนคือ

ขั้นที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ขั้นนำเข้าสู่บทเรียนเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะเร้าใจให้ผู้เรียนมีความสนใจในบทเรียนและอยากเรียนต่อไป ความสำเร็จของผู้สอนในห้องเรียนกว่าครึ่งหนึ่งอยู่ที่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนขั้นนำให้เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ และเร้าความสนใจผู้เรียนอย่างแท้จริง

ขั้นที่ 2 ขั้นสอน

ขั้นสอนเป็นกิจกรรมหลักของการเรียนการสอน เวลาส่วนใหญ่ของการเรียนการสอนในขั้นสอน ความมุ่งหมายของกิจกรรมขั้นสอนคือ

1. ให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนต่อจากกิจกรรมขั้นนำ
2. เจตคติให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะและมโนคติ
3. เป็นวิถีทางที่จะให้ผู้เรียนไปสู่ความสำเร็จของการเรียนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

ขั้นที่ 3 ขั้นสรุป

ขั้นสรุปเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนสรุปบทเรียนหรือสิ่งที่เรียนไปแล้วทั้งหมด โดยให้ผู้เรียนสามารถนำเอาข้อมูลมาสรุปเป็นหลักการ พิสูจน์สมมติฐาน ประเมินค่าสังเคราะห์ หรือวัตถุประสงค์ได้อย่างถูกต้องเพื่อให้เกิดมโนคติ

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2546 : 78-81) ได้แบ่งขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียน และเร้าความสนใจให้ผู้เรียนอยากรู้ อยากเห็น อยากคิด อยากทำ เพื่อเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน
2. ขั้นปฏิบัติกิจกรรม (ขั้นสอน) เป็นขั้นที่ต่อจากขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ถือว่าเป็นขั้นสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ กิจกรรมที่ผู้เรียนจะปฏิบัติในขั้นนี้มีหลายอย่าง เช่น การค้นคว้า การอภิปราย การรายงาน การแสดงบทบาทสมมุติ การพูดแสดงความคิดเห็น การสาธิต การเล่าเรื่อง การสัมภาษณ์ ฯลฯ
3. ขั้นสรุปและวัดผล เป็นขั้นสรุปเนื้อหาที่เรียนผ่านมาแล้วทั้งหมด สรุปทั้งด้านความรู้ ความคิด เจตคติ และทักษะที่ผู้เรียนได้รับ ตลอดจนการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ในการสรุปนี้ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนเป็นผู้สรุป หรือผู้สอนกับผู้เรียนร่วมกันสรุปก็ได้ หลังจากนั้นผู้สอนควรได้

วัดผลการเรียนรู้ว่า ผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยอาจใช้วิธีให้ตอบคำถาม ให้ทำแบบทดสอบให้ทำแบบฝึกหัด หรือทำรายงานตามผู้สอนวางแผนไว้

การจัดการเรียนการสอนนั้นจำเป็นที่ครูผู้สอนจะต้องอาศัยหลักการในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่เป็นไปตามขั้นตอนที่ถูกต้องตามรูปแบบที่ได้กำหนด โดยเริ่มต้นจากการกล่าว นำเข้าสู่บทเรียน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนให้เข้าสู่บทเรียนพร้อมๆกัน จากนั้นก็ต่อ ด้วยเข้าสู่บทเรียนโดยการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดความสอดคล้องกับเนื้อหาสาระ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจพร้อมๆกันและจากนั้นก็สู่การสรุปและวัดผลความรู้ ความ เข้าใจของผู้เรียนว่าได้รับผลสัมฤทธิ์มากน้อยเพียงใด ซึ่งขั้นตอนที่ผู้วิจัยได้กล่าวสรุปมานี้เป็นที่ ยอมรับของนักวิชาการทางการศึกษาทุกท่าน

รูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนว่าเป็นเป้าหมายของการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนคือ ครู ทำให้ผู้เรียนหรือผู้บริหาร โรงเรียนการศึกษาได้มีทักษะในการนำไปใช้ในชีวิตและสังคม ได้ สามารถคิดเป็นร้อยละห้าเป็น และแก้ปัญหาเป็น ให้ผู้เรียน ได้ปฏิบัติ ทดลอง มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และเกิดค่านิยมที่ดีต่อตนเองและสังคม ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2545 : 29-31) ได้กล่าวถึง การจัดประสบการณ์เรียนควรคำนึงถึงพื้นฐาน 3 ประการดังนี้ 1) การสำรวจหาประสบการณ์ 2) บูรณาการ และ 3) การถ่ายโยงความรู้

กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากผู้สอนกับผู้เรียนจะบรรลุ ความมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

1. กิจกรรมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน คำนึงถึงสภาพแวดล้อมของ ผู้เรียน ผู้เรียนได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง เกิดการรับรู้ เจตคติและทักษะย่อมมีผลต่อผู้เรียนให้เรียน ในสิ่งที่ใกล้ตัวไปหาไกลตัว

2. เมื่อปฏิบัติกิจกรรมนั้นแล้วผู้เรียนสามารถทราบผลของการกระทำ ถูกต้องหรือไม่ ดีหรือไม่คืออย่างไร ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร จะช่วยพัฒนาข้อบกพร่องของผู้เรียนใน โอกาสต่อไป

3. การได้รับการเสริมแรงในผลแห่งการกระทำ เช่น คำชมของผู้สอนในระหว่าง ปฏิบัติการ หรือเมื่อเสร็จสิ้นแล้วผลแห่งความสำเร็จจะทำให้เกิดความภูมิใจ แรงเสริมดังกล่าวอาจ เป็นรางวัล คำชมการยอมรับจากเพื่อนหรือกลุ่มซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี

4. ธรรมชาติของการเรียนรู้ ผู้เรียนย่อมเรียนรู้สิ่งที้ง่ายไปสู่สิ่งที่ซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้น การจัดเนื้อหาและกิจกรรมต่างๆควรลำดับจากง่ายไปหายาก ควรลำดับขั้นตอนให้ชัดเจน และควรให้ความรู้พื้นฐานก่อนที่จะให้ความรู้ในขั้นประยุกต์และแก้ปัญหา

5. ผู้เรียนต้องมีความพร้อม ความสนใจ ความต้องการยอมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี และให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติซ้ำๆความต่อเนื่องของบทเรียนยอมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี

ดังนั้น หลักการดังกล่าวส่งผลต่อการเรียนรู้และเป็นการทำกิจกรรมการเรียนการสอน มีคุณค่าต่อผู้เรียนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ยอมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สอน ผู้สอนได้ใช้เทคนิควิธีอย่างไร ซึ่งมีรูปแบบการเรียนการสอนหลากหลายวิธี โดยเน้นความแตกต่างตามศักยภาพผู้เรียน ได้แก่ 1) บทเรียนวิชา 2) การศึกษาเฉพาะเรื่องด้วยตนเอง 3) การประชุมกลุ่มใหญ่ 4) การประชุมกลุ่มย่อย และ 5) การจัดประสบการณ์ในกิจกรรมการเรียนการสอน

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวถึงวิธีการสอนว่า

((وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرٍ وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ))

ความว่า “จากอุมร์ บินซุอัยบ จากบิดาของเขา จากปู่ของเขาว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า จงสั่งลูกๆของท่านให้ดำรงละหมาด เมื่อเขาเหล่านั้นอายุได้เจ็ดปี และจงตีพวกเขาหาก (พวกเขาไม่ดำรงละหมาด) เมื่อพวกเขาอายุได้สิบปี และจงแยกห้องนอนระหว่างพวกเขา”

(Abi Dawud, 2001 หะดีษหมายเลข 491)

จะเห็นได้ว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ไม่ได้สอนให้รู้เพียงอย่างเดียวท่านยังใช้วิธีการปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ในการปฏิบัติตามความรู้และได้กล่าวถึงวิธีการลงโทษผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามอีกด้วย

นอกจากนี้ยังมีอีกหลากหลายวิธีการสอนที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้พยายามให้ผู้รับได้รับความรู้โดยท่าน เช่น การสอนแบบอุปมา การใช้บทบาทสมมุติ หรือการตั้งคำถาม เพื่อเป็นการทบทวนความรู้หรือเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดความคิด วิเคราะห์บทเรียน และเป็นการเรียกความสนใจจากผู้เรียนได้ดี ท่านได้เริ่มด้วยการตั้งคำถาม ดังปรากฏในหะดีษรายงานโดยมุสลิมว่า

((عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ صَائِمًا؟ قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : أَنَا قَالَ : فَمَنْ تَبِعَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ حَنَازَةَ؟ قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : "أَنَا" ، قَالَ : فَمَنْ أَطْعَمَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ مَسْكِينًا؟ قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : "أَنَا" ، قَالَ : فَمَنْ عَادَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ

مَرِيضًا؟ قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: "أَنَا"، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا اجْتَمَعَنَ فِيَّ امْرِيٌّ إِلَّا دَخَلَ الْحَنَّةَ))

ความว่า “อบูบุรฮัยเราะฮ์ ﷺ เล่าจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ท่านได้ถามว่ามีใครบ้างจากพวกท่านในวันนี้ตื่นขึ้นมาในสภาพถือศีลอด? อบูบักร์ ﷺ ได้กล่าวว่า "ข้าพเจ้า" ท่านได้ถามว่ามีใครบ้างจากพวกท่านในวันนี้ได้ติดตามขบวนศพ? อบูบักร์ ﷺ ได้กล่าวว่า "ข้าพเจ้า" ท่านได้ถามว่ามีใครบ้างจากพวกท่านในวันนี้ที่ได้ให้อาหารแก่คนยากจน ? อบูบักร์ ﷺ ได้กล่าวว่า "ข้าพเจ้า" ท่านได้ถามว่า มีใครบ้างจากพวกท่านในวันนี้ได้ไปเยี่ยมผู้ป่วย? อบูบักร์ ﷺ ตอบว่า "ข้าพเจ้า" ท่านรซูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า สิ่งต่างๆเหล่านี้จะไม่อยู่ในผู้ใดนอกจากเขาจะได้เข้าสวรรค์”

(Muslim, 1999 หะดีษหมายเลข 6132)

หะดีษข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของท่าน นบีมุฮัมมัด ﷺ ในครั้งนั้นเป็นการเรียนการสอนท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้วิธีการที่เริ่มต้นด้วยการตั้งคำถาม เพื่อเป็นการกระตุ้นเรียกความสนใจผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกลวิธีที่ผู้สอนพยายามจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนตามลักษณะเนื้อหาวิชา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรการตัดสินใจเลือกกิจกรรมย่อมขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทั่วไป ลักษณะของผู้เรียน บทเรียนและเนื้อหา และระยะเวลา เป็นต้น

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนมีความสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนของครูประสบความสำเร็จ ช่วยทำให้การเรียนการสอนของครูสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนด้วยความสนใจ ทำให้การเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ครูผู้สอนจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะไม่มีกิจกรรมใดที่สามารถนำผู้เรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้ทั้งหมดหากครูผู้สอนใช้กิจกรรมการเรียนการสอนแบบเดียวกันตลอด ก็อาจมีผลทำให้นักเรียนขาดความสนใจ ทำให้การเรียนการสอนไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนต้องจัดหลายรูปแบบ เลือกวิธีการสอนหรือเทคนิคการสอนให้เหมาะสม จัดเวลาให้พอเหมาะกับความสามารถของผู้เรียน จัดห้องเรียนให้สอดคล้องกับการเรียนการสอน และเลือกสื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาและวิธีการสอน (บัณฑิต คุณรักษ์, 2542 : 155)

อย่างไรก็แล้วแต่ ในการจัดการเรียนการสอนนั้นมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนคือ การวางเป้าหมายที่สำคัญที่สุดนั่นคือ ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามลีลาการเรียนรู้เฉพาะตัวที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งครูยุคใหม่ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้ไปสู่ผู้สร้างประสบการณ์และเงื่อนไขให้นักเรียนได้แสวงหาคำตอบ ซึ่งคำตอบของแต่ละคนอาจมีที่มาแตกต่างกันตามบริบทที่ใกล้ตัวนักเรียน (พรชัย ภาพันธ์, 2550 : 40) ในส่วนนี้นักวิชาการได้มีการนำหลักการของทฤษฎีสร้างสรรค์ด้วยปัญญามาพัฒนาเป็นรูปแบบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เรียกว่า สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ซึ่งหลักการออกแบบสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ 7 ขั้นตอน ซึ่งในการนี้จะเน้นการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตัวเองจริง แก้ปัญหาที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง และเป็นทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต (Cunningham, Duffy & Knuth, 1993 อ้างถึงใน รสสุคนธ์ มกรมณีและคณะ, 2550 : 28-29)

Jonassen, Mayes & McAleese (1993 อ้างถึงใน รสสุคนธ์ มกรมณี และคณะ, 2550 : 29) ได้อธิบายว่า กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีพื้นฐานอยู่บนปัญหาหรือกรณีศึกษา ให้โอกาสผู้เรียนพาตัวเองเข้าไปอยู่ในสถานการณ์จริง เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความต้องการของผู้เรียนที่จะศึกษาหาความรู้ และใช้ทักษะในการแก้ปัญหาที่ตรงตามสภาพจริง

การจัดการเรียนการสอนเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพทางการศึกษานั้นจะต้องได้รับความร่วมมือทั้งฝ่ายผู้ให้และผู้รับ ซึ่งในส่วนของฝ่ายผู้ให้นั้นจะต้องอาศัยวิธีการถ่ายทอดที่ดีให้ความสำคัญต่อผู้เรียน เน้นผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ วิธีการที่สามารถถ่ายทอดแก่ผู้เรียนต้องคำนึงถึงต่อไปนี้ (จรรยาพร ธรณินทร์, 2550 : 7)

1. ผสมผสานทรัพยากรวิชาเข้าด้วยกัน
2. ให้รู้จักเรื่องใกล้ตัวก่อน แล้วจึงขยายวงออกไป
3. รู้จักตนเองก่อน จึงรู้จักผู้อื่น กลุ่มอื่น
4. นำเรื่องที่เหมาะสมกับตนเองมาก่อน ง่ายก่อน
5. ให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม
6. ไม่ติดยึดตำรา แหล่งเรียนรู้แหล่งเดียว
7. เปิดใจให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองไปค้นหาเพิ่มเติม
8. ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ว่ามีสิ่งที่รู้แล้ว และยังไม่รู้อีกมาก ต้องพัฒนาตนเองใฝ่รู้
9. สอนให้ฟังไปคิดตามไปด้วย

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในปัจจุบันได้มีนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามีความพยายามเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง พัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้อยู่ในลักษณะที่ดีที่สามารถนำพาให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหามากที่สุด และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง

มีการศึกษาค้นคว้าตำราต่างๆ จนเกิดการคิดเป็นร้อยละทำเป็นและวิเคราะห์แก้ไขปัญหาเป็น ซึ่งในหลักการจัดรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนของครูในปัจจุบันก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมมาก เช่น กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้สอนเป็นสำคัญเป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่าครูจึงมีความพยายามที่จะขจัดปัญหาการเรียนการสอน

แนวทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน

จากผลงานวิจัยองค์ประกอบที่จะทำให้สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงขึ้น พบว่าผู้สอนเป็นองค์ประกอบสำคัญ เพราะผู้สอนสามารถนำเทคนิควิธีการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบต่างไปใช้กับผู้เรียนทำให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และมีเจตคติที่ดีต่อวิชาที่เรียน ดังนั้นผู้สอนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ต้องทำให้ผู้เรียนไว้วางใจในตัวผู้สอน เมื่อผู้เรียนไว้วางใจก็กล้าที่จะถามในสิ่งที่ตัวเองไม่รู้ ไม่เข้าใจ และถ้ายังทำให้ผู้เรียนรักและศรัทธาในตัวผู้สอนแล้วก็จะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น สำหรับแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนที่ผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมในแต่ละวิชา ได้ดังนี้ (วรรณ ขุนศรี, 2550 : 75-76)

1. ควรมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาที่ตนเองสอนเป็นอย่างดี
2. เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้ทันสมัยทันเหตุการณ์อยู่เสมอ
3. ยอมรับในศักยภาพผู้เรียนว่าสามารถเรียนรู้ได้
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนยอมรับนับถือ ภาคภูมิใจในความสามารถของตน และรู้จักปรับตัวให้เข้าสถานการณ์ได้
5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถของตนเองและมีโอกาสได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่
6. จัดกิจกรรมที่เรียนรู้ที่หลากหลาย มีความหมายและมีประโยชน์เหมาะกับวุฒิภาวะและความสามารถของผู้เรียน เพื่อจูงใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพตามศักยภาพและมีความสุข
7. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง
8. ควรฝึกให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดความรู้ ความคิด และความสามารถเฉพาะของตน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สรรค์สร้างงานให้เกิดประโยชน์ เป็นการฝึกให้มีมนุษย

สัมพันธ์ ฝึกภาวะผู้นำ ฝึกความรับผิดชอบ การแก้ปัญหาร่วมกัน การยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การให้เกียรติผู้อื่น ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย การมีมารยาทในสังคม เป็นต้น

9. จัดการเรียนการสอนเน้นการปฏิบัติ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดตัดสินใจ มีวินัยในตนเอง เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริงในโอกาสที่เป็นไปได้ เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ความสามารถไปใช้ได้จริง

10. จัดการเรียนการสอนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน เกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง และใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้

11. ส่งเสริมให้มีสื่อการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าหาความรู้

นอกจากมีความต้องการให้เกิดการพัฒนาในส่วนของการจัดการเรียนการสอน โดยการบูรณาการการเรียนการสอนแล้ว ผู้สอนยังต้องคำนึงถึงคุณภาพของผู้เรียนในด้านของคุณธรรม จริยธรรมที่ต้องมีการปฏิบัติในชีวิตปัจจุบันอีกด้วย ดังที่อินตา ศิริวรรณ (2544 : 18-29) ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรมที่พึงมีในตัวของนักเรียน เพราะสิ่งนี้สามารถที่จะทำให้เกิดความสันติสุขในโลกและสังคมได้ ดังนั้นในการปลูกฝังจริยธรรมจึงเป็นการสร้างคนให้เป็นคน มีจิตใจที่ประเสริฐสมบูรณ์แผ่ขยายขอบเขตคุณงามความดี โอบเอื้อไปถึงการช่วยเหลือผู้อื่นให้พบกับสิ่งที่ดีงาม สามารถมีความสุขโดยทั่วกันด้วยความรักความเมตตา เพื่อให้ตรงตามนโยบายการศึกษาที่ว่า คุณธรรมนำความรู้ ไม่ใช่ ความรู้นำคุณธรรม หรืออาจจะเป็นในลักษณะที่ว่า ความรู้คู่คุณธรรม ในช่วงเวลาของการจัดการเรียนการสอนนั้น ย่อมเกิดปัญหาในการเรียนการสอน ซึ่งปัญหาบางสิ่งอาจจะเกิดจากตัวผู้เรียนหรืออาจเกิดจากตัวผู้สอน

ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องอาศัยการทำวิจัยในการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยในรูปแบบเต็มตัวคือ วิจัย 5 บท วิจัยในชั้นเรียน หรือวิจัยปฏิบัติงานในโรงเรียน เพราะงานวิจัยเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นตัวแก้ปัญหที่เกิดขึ้นในการจัดการเรียนการสอน และสามารถนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน อีกทั้งยังเป็นการสะท้อนข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานต่างๆแก่ตนเองและเพื่อนร่วมงานในสถานศึกษาได้เป็นอีกด้วย (สุวิมล ว่องวานิช, 2544 : 11)

ดังนั้นการวิจัยในโรงเรียน เป็นเครื่องมือของผู้มีวิชาชีพทางการศึกษาในการที่จะพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและตนเอง ไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ กระบวนการในการทำวิจัยซึ่งมีเป้าประสงค์ในการที่จะตัดสินใจสร้างสรรค์สิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในโรงเรียน สามารถจะดำเนินการได้ทั้ง โดยครูแต่ละคนเป็นรายบุคคลในการแก้ปัญหการปฏิบัติงานของตนเอง หรือการร่วมปฏิบัติการระหว่างกลุ่มครู หรือการดำเนินการโดยบุคคลทั้ง โรงเรียน หรือดำเนินการบุคลากรทางการศึกษาอื่นในการดำเนินการปฏิบัติงานวิจัยนั้นจะต้องมีการปฏิบัติอย่าง

ต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ผลและนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ในองค์กร (วิณานนทพันธุ์, 2549 : 15-16)

สรุป การจัดการเรียนการสอน เมื่อผู้สอนได้สอนในลักษณะที่ย่ำเท้าอยู่กับที่ หรือพายเรือในน้ำวน ซึ่งเป็นลักษณะของการสอนที่สอนอยู่กับที่ ไม่คำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้เรียนควรจะได้รับ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบกิจกรรมที่สอน หรือเทคนิคการสอน เป็นต้น ถือได้ว่าสิ่งนี้เป็นการทำร้ายผู้รับที่ต้องการรับความรู้ แทนที่จะได้รับความรู้ได้เต็มที่ แต่บรรยากาศในการเรียนการสอนไม่เอื้อต่อการรับความรู้จากผู้สอน ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้เรียนเป็นลำดับแรก จะต้องมีการพัฒนาการเรียนการสอนอยู่เสมอ ไม่ว่าเป็นการพัฒนาในส่วนของรูปแบบกิจกรรมหรือเทคนิคการสอนของการเรียนการสอน ควรเป็นในลักษณะที่หลากหลาย ครูมีความตั้งใจในการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่ดี เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสุขในการเรียนการสอน และไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อการจัดการเรียนการสอนในรายวิชานั้นๆ

2.6.3 ด้านสื่อ และวัสดุประกอบการเรียนการสอน

การนำสื่อมาใช้กิจกรรมการเรียนการสอนนับเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่ากระบวนการอื่นๆ เพราะสื่อการเรียนการสอนถือได้ว่าเป็นตัวสื่อกลางระหว่างการเรียนการสอนกับผู้เรียน และเป็นตัวที่สามารถทำให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้สอนจะต้องเกิดความรู้ ความเข้าใจคำว่สื่อก่อนที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นๆ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَكَلَّا تَقْصُ عَلَيْنِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُنَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ﴾

ความว่า “และทุกเรื่องราวของบรรดาศาสนทูตต่างๆที่เราแกลงให้เจ้าทราบนั้น เป็นสิ่งที่เรานำมาสร้างความแน่นแฟ้นแก่หัวใจของเจ้า”

(สุเราะฮ์ฮุุด : 120)

จากโองการอัลกุรอานดังกล่าว สามารถเข้าใจได้ว่าประวัติศาสตร์ของอิสลามที่เกี่ยวข้องกับท่านศาสนทูตต่างๆ นั้น ล้วนเป็นประโยชน์สอดแทรกแนวคิด แบบอย่างหรือบทเรียนต่างๆที่สามารถนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ตลอดจนสามารถนำประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

อิสลามหรือชีวประวัติของท่านศาสดาต่างมาเป็นสื่อและวัสดุประกอบการเรียนการสอนในหลักสูตรอิสลามศึกษาได้เป็นอย่างดี

ความหมายสื่อ และวัสดุประกอบการเรียนการสอน

สื่อการสอนนับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะเป็นสิ่งที่สามารถสื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในบทเรียนแต่ละรายวิชา จนสามารถก่อให้เกิดประสิทธิภาพทางการเรียนได้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า "สื่อการศึกษา" ว่าหมายถึง วิธีการ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้เป็นสื่อในการศึกษา"

กิดานันท์ มลิทอง (2544 : 1) ได้กล่าวว่า สื่อ เป็นคำมาจากภาษาละติน Medium แปลว่า ระหว่าง หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่บรรจุข้อมูลเพื่อให้ผู้ส่งและผู้รับมารดสื่อสารกันได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ปกติแล้วคำว่าสื่อจะใช้เป็นพหูพจน์เสมอ ซึ่งตรงกับคำ Medium ในภาษาอังกฤษ

กนกวรรณ สุขกสิกรและคณะ (2550 : ออนไลน์) กล่าวถึงความหมายของสื่อการเรียนการสอนว่า สื่อการสอน หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการ ซึ่งถูกนำมาใช้ในการการเรียนการสอน เพื่อเป็นตัวกลางในการนำส่งหรือถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติ จากผู้สอนหรือแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียน ช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพ และทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนที่ตั้งไว้

วรรณ ภิยมพะวงษ์ (2532 : 51) ได้ให้ความหมายของสื่อการเรียนการสอนว่า หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เป็นตัวกลางนำความรู้ไปสู่ผู้เรียนและทำให้การเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เป็นอย่างดี

จากนิยามของสื่อที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนสามารถสามารถกล่าวโดยสรุปว่า สื่อเป็นตัวกลางที่จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับข้อมูล ข่าวสาร ได้รับความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ผู้ให้ได้พยายามสื่อออกมา ซึ่งสื่อที่กล่าวมานั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นวัสดุสิ่งของเสมอไป แต่อาจจะเป็นวิธีการต่างๆของผู้ให้ก็ได้ ถือได้ว่าเป็นสื่อด้วยหรืออาจจะให้ความหมายอีกนัยหนึ่งคือ สิ่งใดๆ ก็ตามที่เป็นตัวกลางระหว่างแหล่งกำเนิดของสารกับผู้รับสาร เป็นสิ่งที่นำพาสารจากแหล่งกำเนิดไปยังผู้รับสาร เพื่อให้เกิดผลใดๆ ตามวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร เมื่อพิจารณาคำว่า "สื่อการสอน" กับคำในภาษาอังกฤษ จะมีความหมายตรงกับคำว่า "Instructional media" หรือบางครั้งจะพบว่ามีการใช้คำว่า "สื่อการศึกษา (Educational Media) ด้วยเช่นกัน

ประเภทของสื่อ และวัสดุประกอบการเรียนการสอน

อัลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวในโองการอัลกุรอานสุเราะฮ์อัลหมอซียะฮ์ ไว้ว่า

﴿أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ وَآلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ وَآلَى الْجِبَالِ
كَيْفَ نُصِبَتْ وَآلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ﴾

ความว่า “พวกเขาไม่พิจารณาดูอุฐูดอกหรือว่ามันถูกบังเกิดมาอย่างไร และ(ไม่พิจารณาดู) ท้องฟ้าบ้างหรือว่ามันถูกยกให้สูงขึ้นได้อย่างไร และ (ไม่พิจารณาดู) ภูเขาบ้างหรือว่ามันถูกปักตั้งไว้ได้อย่างไร และ (ไม่พิจารณาดู) แผ่นดินบ้างหรือว่ามันถูกแผ่ลาดไว้ได้อย่างไร”

(สุเราะฮ์อัลหมอซียะฮ์ : 17-20)

จากโองการข้างต้นสามารถเข้าใจได้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเรา ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือสิ่งที่ไม่มีชีวิต ล้วนแต่สามารถที่จะเป็นสื่อการเรียนการสอนได้หมด เพียงแต่จะขึ้นอยู่กับครูผู้สอนว่าจะหยิบสิ่งใดให้เป็นที่การเรียนการสอนได้บ้าง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2546 : 5-6) ได้จำแนกสื่อการเรียนการสอนออกได้ตามทรัพยากรการเรียนรู้เป็น 5 รูปแบบ โดยแบ่งได้เป็นสื่อที่ออกแบบขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายทางการศึกษาและสื่อที่มีอยู่ทั่วไป แล้วนำมาใช้ประยุกต์ในการเรียนการสอน ได้แก่

1. คน ในทางการศึกษาโดยตรงนั้น หมายถึง บุคลากรที่อยู่ในระบบของโรงเรียน ซึ่งได้แก่ ครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้แนะแนวศึกษา ผู้ช่วยสอน หรือผู้อำนวยการความสะอาดด้านต่างๆในการเรียนรู้ ส่วนคนตามความหมายการประยุกต์ใช้นั้น ได้แก่ คนที่ทำงานหรือมีความเชี่ยวชาญงานในแต่ละสาขาซึ่งมีอยู่ในวงสังคมทั่วไป ซึ่งคนเหล่านี้นับเป็นผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งแม้จะไม่ใช่นักการศึกษาแต่ก็สามารถจะช่วยอำนวยความสะดวก หรือมาเป็นวิทยากรเพื่อเสริมการเรียนรู้ด้านการให้ความรู้แต่ละด้าน เช่น ศิลปิน นักการเมือง นายธนาคาร ช่างซ่อมรถยนต์ ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น

2. วัสดุ วัสดุในการศึกษาโดยตรงจะเป็นประเภทที่บรรจุเนื้อหา บทเรียน โดยรูปแบบของวัสดุมีใช้สิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึง อาทิ เช่น หนังสือ สไลด์ फिल्मสตริบ แผ่นที่ เป็นต้น หรือสื่อต่างๆที่ใช้ร่วมกันซึ่งเป็นทรัพยากรในโรงเรียนและได้การออกแบบเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน ส่วนวัสดุที่นำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนนั้นจะมีลักษณะเช่นเดียวกับวัสดุที่ใช้ในการศึกษาดังกล่าวข้างต้น เพียงแต่ว่าเนื้อหาที่บรรจุอยู่ในวัสดุนั้น ส่วนมากจะอยู่ในรูปของการให้ความบันเทิง เช่น การจัดแสดงนิทรรศการภาพเขียน หรือภาพยนตร์ สารคดีชีวิตสัตว์

เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้มักถูกมองไปในรูปของความบันเทิงแต่ก็สามารถให้ความรู้ทางการศึกษาได้ด้วยเช่นกัน

3. อาคารสถานที่ หมายถึง ตัวตึก ที่ว่าง สิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลเกี่ยวข้องกับทรัพยากรรูปแบบอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วและกับผู้เรียนด้วย ซึ่งสถานที่สำคัญในการศึกษาได้แก่ ตึกเรียนและสถานที่อื่นๆ ที่ออกแบบมาเพื่อการเรียนการสอนโดยส่วนรวมเช่น ห้องสมุด หอประชุม สนามเด็กเล่น เป็นต้น ส่วนสถานที่ต่างๆ ในชุมชนก็สามารถใช้เป็นทรัพยากรเพื่อการเรียนได้ เช่น โรงงาน ตลาด สถานที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

4. เครื่องมือและอุปกรณ์ เป็นทรัพยากรทางการเรียนรู้ เพื่อช่วยในการผลิตหรือใช้ร่วมกับทรัพยากรอื่น ส่วนมากมักเป็นเครื่องมือทางด้าน โสตทัศนอุปกรณ์หรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เช่น เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ ตะปูลู ไขควง เป็นต้น

5. กิจกรรม โดยทั่วไปแล้วกิจกรรมที่กล่าวถึงนี้มักเป็นการดำเนินงานที่จัดขึ้นเพื่อกระทำร่วมกับทรัพยากรอื่นๆหรือเป็นเทคนิควิธีการพิเศษเพื่อการเรียนการสอน เช่น การสอนออกแบบโปรแกรม เกมส์และสถานการณ์จำลอง หรือการจัดทัศนศึกษา กิจกรรมเหล่านี้มักมีวัตถุประสงค์เฉพาะที่ตั้งขึ้น มีการใช้วัสดุการเรียนเฉพาะวิชา หรือวิธีการพิเศษในการเรียนการสอน

จากประเภทของสื่อ อุปกรณ์ สถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวกที่ได้กล่าวมานั้นสามารถกล่าวได้ว่ามีหลากหลายรูปแบบ แต่ถ้ารวมๆกันแล้วประเภทของสื่อเหล่านั้นจะประกอบด้วยสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยี ซึ่งประเภทสื่อเหล่านี้สามารถที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในบทเรียนได้เร็วและง่ายขึ้น

หลักในการเลือกใช้สื่อ และวัสดุประกอบการเรียนการสอน

วารินทร์ รัชมีพรหม (ม.ป.ป. : 36-37) ได้แบ่งหลักในการใช้สื่อการสอนมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ

1. การตรวจสอบสื่อ ควรตรวจสอบว่าสื่อ่นั้นเหมาะสมกับผู้เรียนและจุดมุ่งหมายหรือไม่ ตรวจสอบบริษัทผู้ผลิต ข้อมูล รายงานการประเมินผลสื่อ่นั้น ตลอดจนการประเมินผลสื่อ่นั้นจากผู้รวมงานซึ่งเคยใช้มาก่อน และผู้สอนควรได้ตรวจสอบด้วยตนเองด้วย เพื่อจะได้แก้ไขข้อบกพร่องได้ก่อนนำไปใช้จริง

2. การฝึกหัดนำเสนอสื่อ หลักจากได้ตรวจสอบสื่อแล้ว ผู้สอนควรได้ทดลองใช้ด้วยตนเองอย่างน้อยหนึ่งครั้งก่อนนำไปใช้จริงเพื่อเป็นการฝึกหัดและทำให้ทราบข้อบกพร่องเพื่อปรับปรุงแก้ไข

3. การเตรียมสภาพแวดล้อม ทุกครั้งที่มีการเสนอสื่อ ผู้สอนควรที่จะได้เตรียมภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกสบายให้อยู่ในสภาพที่พร้อมต่อการนำเสนอ เช่น ที่นั่งผู้เรียนพอหรือไม่ สะดวกสบายเพียงใดและสิ่งต่อไปนี้เป็นและอยู่ในสภาพใช้การได้หรือไม่

4. การเตรียมผู้เรียน ผู้เรียนจะเรียนได้ดีขึ้นอยู่กับเวลาที่ผู้เรียนได้ถูกเตรียมสำหรับการนำเสนอตัวชี้้นำช่วยให้ผู้เรียนเกิดความตั้งใจต่อการนำเสนอ นอกจากนั้น การเตรียมผู้เรียนอาจทำได้โดยการเสนอหรือการนักใช้เทคนิคพิเศษในการเสนอภาพก็จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจเป็นการเตรียมตัวผู้เรียนด้วย

5. การนำเสนอสื่อ ในการนำเสนอสื่อให้ได้ผลถึงขีดสูงสุดของจุดมุ่งหมายนั้น ผู้สอนอาจจะต้องปฏิบัติตนเหมือนนักแสดงเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้ชม

นอกจากนี้ วาสนา เพิ่มพูน (2542 : 271-272) ได้กล่าวว่า หลักในการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนต้องประกอบด้วยสิ่งดังต่อไปนี้

1. การเลือกวัสดุอุปกรณ์ต้องมีจุดมุ่งหมาย
2. การเลือกวัสดุ ต้องเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่ช่วยในการเรียนรู้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่พึงปรารถนา
3. วัสดุอุปกรณ์ที่เลือกใช้ต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ในการเรียนรู้เฉพาะ
4. สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ต้องทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง และเที่ยงตรง
5. สื่อที่ใช้ต้องเหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
6. ต้องทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ทั้งที่เป็นการแสดงส่วนร่วมที่แสดงออกมาภายนอกและภายใน
7. วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้นั้น ต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในการร่วมมือกัน ปรับปรุงมนุษย์สัมพันธ์ ช่วยนักเรียนในการรู้จักตนเองและกลุ่ม และตลอดจนช่วยพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหา
8. สื่อการเรียนการสอนต้องถูกต้องและชัดเจน
9. สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ควรส่งเสริมความร่วมมือ มนุษย์สัมพันธ์ ช่วยให้ผู้เรียนรู้ตนเองและผู้อื่น และพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาของผู้เรียน
10. ในการใช้สื่อการเรียนการสอนควรเตรียมการล่วงหน้าเพื่อให้ใช้ได้ เมื่อถึงเวลาใช้
11. สื่อการเรียนการสอนควรราคาไม่แพง และหาง่าย
12. สื่อการเรียนการสอนที่นำมาใช้สามารถประเมินผลการใช้ได้

สรุปได้ว่า สื่อการเรียนการสอนมีความจำเป็นต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทและเห็นคุณค่าในการนำสื่อการเรียนการสอนไปใช้ประกอบการสอน ซึ่งในปัจจุบันนั้นสื่อการเรียนการสอนมีความทันสมัย โดยครูผู้สอนจัดทำขึ้นหรือจัดหาซื้อได้โดยง่ายแต่ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงหลักการเลือกสื่อการเรียนการสอนต้องให้ตรงกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ด้วย และในการเลือกซื้อสื่อ อุปกรณ์ สถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวกนั้นผู้ให้จะต้องคำนึงความสัมพันธ์กับเนื้อหาบทเรียน ความเหมาะสมกับผู้เรียน และความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เมื่อได้สื่อแล้วผู้ให้จะต้องมีการเตรียมสื่อการเรียนการสอนช่วยให้เกิดความพร้อม ความสะดวก และความสำเร็จในการสอน ในการเตรียมสื่อการเรียนการสอนนั้นจะต้องอาศัยหลักการเตรียมตัวของครู โดยครูจะต้องเตรียมการสอนล่วงหน้า เตรียมสภาพแวดล้อมเพื่อให้เอื้อต่อการเรียนการสอน และไม่ก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการใช้สื่อการเรียนการสอน จากนั้นผู้ให้จะต้องเตรียมผู้เรียนทุกคนให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในวิธีการใช้สื่อ อุปกรณ์ต่างๆอย่างพร้อมเพรียงกัน และในที่สุดท้ายผู้ให้จะต้องนำเสนอสื่อการเรียนการสอนให้เป็นอย่างดี

2.6.3 ด้านการวัดและการประเมินผล

การวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการหนึ่งของการศึกษา ซึ่งเป็นขั้นที่สำคัญขั้นหนึ่งที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากิจกรรมอื่นๆ เพราะขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สามารถทราบว่าการเรียนการสอนที่ได้ดำเนินการไปนั้น สำเร็จลุล่วงไปในระดับใด ต้องแก้ไขจุดใดบ้าง สามารถที่จะเห็นถึงความแตกต่างระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน

การวัดและประเมินผลเป็นการตรวจสอบว่าหลังจากได้จัดการเรียนการสอนไปแล้วผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังที่คาดหวังไว้ในจุดมุ่งหมายหรือไม่ ช่วยให้ผู้สอนได้ทราบว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือไม่ การวัดและประเมินผลต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย การวัดผลเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาผล ต้องอาศัยเครื่องมือที่มีความเที่ยงตรงและเชื่อมั่น ส่วนการประเมินผลเป็นการพิจารณาผลที่ได้จากการวัด (ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, 2545 : 31)

ความหมายการวัดและประเมินผล

ด้านความหมายของการวัดและประเมินผลมีนักวิชาการในประเทศและต่างประเทศได้ให้ความหมายของการวัดและประเมินผลไว้มากมายดังนี้

สมนึก ภัททิยชนี (2544 : 3) ได้กล่าวถึงความหมายของการประเมินผลว่าเป็นการตัดสินใจหรือวินิจฉัยสิ่งต่างๆที่ได้จากการวัดผล โดยอาศัยเกณฑ์การพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนการ

ประเมินผลการศึกษา หมายถึง การตัดสิน หรือวินิจฉัยสิ่งต่างๆที่ได้จากการวัดผลการศึกษา โดยอาศัยเกณฑ์การพิจารณาอย่างใดอย่างหนึ่ง

สิรินทร สุนทรภักดิ์ (ม.ป.ป. อ้างถึงใน อารีย์ วชิรวารการ, 2542 : 2-5) กล่าวโดยสรุป การประเมินผล (Evaluation) คือการตีราคาตัวเลขที่ได้จากการวัดผลว่า ผ่านหรือไม่ผ่าน หรือจะให้ ก ข คง หรือ จ การประเมินผลจึงต้องใช้วิจารณญาณส่วนตัว (Subjective Judgment) ของผู้ประเมินด้วย ถ้าเครื่องมือวัดดี การดำเนินการสอบดี ตัวเลขที่ได้จากการวัดผล หรือคะแนน ก็จะมี ความผิดพลาดปนอยู่น้อย การประเมินผลก็ยุติธรรมมากขึ้น เพราะการใช้วิจารณญาณส่วนตัวของผู้ประเมินเป็นไปอย่างมีมาตรฐาน มีกฎเกณฑ์ และมีระบบ หรืออาจจะสรุปได้ว่า การประเมินผลการศึกษา หมายถึง กระบวนการตัดสินสัมฤทธิ์ผลอย่างมีระบบของผู้สอนในวัตถุประสงค์ของการสอนที่ตั้งไว้ การประเมินผลเกี่ยวกับทั้งปริมาณและคุณภาพ รวมทั้งการตัดสินคุณค่าด้วย การตัดสินคุณค่านั้นขึ้นอยู่กับภูมิหลังและพื้นฐานของแต่ละบุคคลที่ทำการตัดสินคุณค่าของสิ่งของที่วัดได้ว่ามีขนาดเดียวกันแต่อาจจะประเมินค่าต่างกัน ได้ จึงเห็นได้ว่า การวัดผลมีแนวโน้มที่จะเป็นปรนัย (Objective) แต่การประเมินผลนั้นมีแนวโน้มที่จะเป็นอัตนัย (Subjective) เพราะขึ้นอยู่กับผู้ตัดสิน ดังนั้นการวัดผลมีความหมายแตกต่างจากการประเมินผล โดยที่การประเมินผลขึ้นอยู่กับผลการวัดผลและเกิดภายหลังการวัดผล ดังนั้น การวัดผลจึงเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลที่ดีเสมอ

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2550 : 8-9) ได้กล่าวถึงการประเมินผลว่า การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นหน้าที่ของรัฐและ โรงเรียน รัฐบาลกลางจัดให้มีการประเมินระดับประเทศ และการประเมินผลการเรียนของนักเรียนที่จบการศึกษาในแต่ละระดับชั้นต่าง ๆ นั้น เป็นงานของครูประจำชั้นของแต่ละโรงเรียน โดยใช้วิธีการหลากหลาย เช่น โครรงาน รายงาน การวิจัย และการสืบค้นเป็นรายบุคคล การสอบปากเปล่า การสอบในชั้นเรียนและการปฏิบัติ การสอบอาจจะทำเป็นรายชั้นรวมกันหลายโรงเรียน หรือระดับรัฐก็ได้ เพื่อเป็นการตรวจสอบความรู้และความเข้าใจในหลักสูตร และแนวความคิดของวิชาและทักษะการวิเคราะห์และปฏิบัติ ซึ่งอาจจะสอบโดยหน่วยงานของรัฐ โรงเรียนหลายโรงเรียนร่วมกันทำ หรือทำโดยโรงเรียน โดยความเห็นชอบของรัฐ และมีการเปรียบเทียบคะแนนจากการทดสอบหลายแห่งเป็นเกณฑ์เดียวกัน (Scaling) เพื่อประโยชน์ในการเข้าเรียนต่อในสถาบันอุดมศึกษาและการรายงานต่อสาธารณชน

กล่าวโดยสรุป การวัดผล (Measurement) คือ การกำหนดค่าตัวเลขให้กับสิ่งที่ถูกวัดตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ ตัวอย่างเช่น ครูนำเครื่องมือวัดที่สร้างมาทดลองใช้และวิเคราะห์จนเป็นมาตรฐานแล้ว ไปวัดความสามารถของนักเรียนกลุ่มหนึ่ง สมมุติเป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ในวิชาวิทยาศาสตร์ ระดับชั้น ม.1 นำไปใช้วัดนักเรียน ม.1 จำนวน 45 คนจะได้ค่าตัวเลขมา 45 ค่า ซึ่ง

แต่ละค่าจะแทนความสามารถด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ถูกสอบวัดแต่ละคน ตัวเลขดังกล่าวนี้เป็นการวัดผล (Measurement) ส่วนการประเมินเป็นการตีค่าจากการวัดผลเป็นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนว่าผ่านหรือไม่ผ่าน

ความสำคัญของการวัดและประเมินผล

อำนาจ เลิศขันธ์ (2542 : 18-19) ได้ว่าความสำคัญของการประเมินผลนั้นมีได้โดยตรงที่ว่าได้ทราบความก้าวหน้าของโครงการแต่เพียงอย่างเดียว แต่อยู่ตรงที่ว่าได้มีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ พร้อมวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล การแปลความหมายเพื่อการตัดสินใจในการพัฒนาโครงการต่อไป อันเป็นการประกันคุณภาพเบื้องต้นได้ว่าโครงการที่ได้จัดการไปแล้วนั้นจะไม่มีวันล้มเหลวเป็นอันขาด ถ้าไม่มีขบวนการประเมินผลโครงการหรืองานใดๆที่ได้ดำเนินการไปแล้วนั้นย่อมมีความเสี่ยงต่อการล้มเลิกโครงการหรือการบริหารโครงการไม่บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องมาจากว่า ในระหว่างการดำเนินโครงการนั้นอาจเกิดอุปสรรคใดๆที่ไม่คาดคิดมาขวางหน้า โดยที่ผู้บริหารโรงเรียนโครงการมิได้รู้ตัวมาก่อน และไม่ได้เตรียมวิธีแก้ไขปัญหาไว้ล่วงหน้า ดังนั้น ความสำคัญของการประเมินผลจึงสามารถเขียนเป็นรูปของแผนภูมิที่จะป้องกันความล้มเหลวของโครงการ ในทางตรงกันข้ามกันก็จะก่อให้เกิดความสำเร็จของโครงการขึ้นมาแทนที่

นอกจากนี้ กังวล เทียนกัณฑ์เทศน์ (2536 : 19) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการวัดผลการศึกษาว่า การวัดผล เป็นเครื่องมือที่สำคัญชนิดเดียวที่สามารถลดความเห็นได้ว่า ผลการเรียนเป็นตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของผู้สอนเพียงไร เพียงพอที่จะเรียนในระดับต่อไปหรือไม่ เพื่อสะดวกต่อการทำความเข้าใจจึงขอสรุปสาระที่เป็นความสำคัญของการวัดผล มีดังนี้

1. เป็นเครื่องมือประเมินผลการเรียนของผู้เรียนที่สำคัญมาก เพราะช่วยบอกให้ทราบว่าผู้เรียนได้พัฒนาตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเพียงไร
2. ผลการวัดผลการศึกษา เป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างขยันขันแข็ง และกระตือรือร้นที่จะเรียนต่อไป
3. เป็นเครื่องมือที่จะให้ผู้เรียนได้รู้และประเมินความสามารถของตนเองได้
4. ผู้สอนสามารถทราบได้ว่า ผู้เรียนได้พัฒนาด้านความรู้ความสามารถเพียงใด เมื่อเทียบกับผู้เรียนทั้งหมด
5. ผู้สอนสามารถทราบได้ว่า ผู้เรียนคนใดจะต้องพัฒนาซ่อมเสริมส่วนใด
6. จากการวิเคราะห์ ผลการทำข้อสอบของผู้เรียน ทำให้ทราบได้ว่า จะต้องพัฒนาเครื่องมือวัดให้ดีขึ้นอย่างไร

7. ผลจากการวัด ช่วยให้ผู้สอนสามารถพัฒนาการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
8. การวัดผลการศึกษา เป็นเครื่องมือชนิดเดียวที่ช่วยพิจารณาประเมินผลการเรียน เพื่อลดความเห็นคัดค้านว่า ผู้เรียนคนใดสมควรได้เลื่อนชั้น และผู้เรียนคนใดสมควรซ้ำชั้นในระบบการเรียนแบบหน่วยกิต ถู้อการสอบผ่านหรือเรียนซ้ำในแต่ละรายวิชา
9. การวัดผลการเรียน เป็นเครื่องในการแนะแนวการศึกษาของฝ่ายแนะแนว
10. การวัดผลการศึกษา ช่วยพยากรณ์ผลการเรียนในอนาคตของผู้เรียนได้
11. การวัดผลการศึกษา ช่วยในการค้นหาอัจฉริยะบุคคล และค้นหาผู้มีปัญหาสร้างสรรค์ อันเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าของประเทศ
12. การวัดผลการศึกษา เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ช่วยผู้บริหาร โรงเรียนในการจัดการภายในสถาบันนั้นๆ ได้

สรุป การวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง สามารถเป็นตัวช่วยได้หลายทิศทาง ไม่ว่าจะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนบริหารได้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ครูผู้สอนสามารถทราบผลสัมฤทธิ์จากงานสอนของตนเอง และสามารถนำผลดังกล่าวมาปรับปรุงหรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น และตัวนักเรียนสามารถทำให้ผู้เรียนได้ทราบถึงผลการเรียนการของตนเอง ตลอดจนสามารถนำผลมาปรับปรุงหรือพัฒนาการเรียนของตนเองได้อีกด้วย

หลักการวัดและประเมินผล

การวัดผลการศึกษา เป็นกระบวนการในการตรวจสอบคุณลักษณะของบุคคลจากการวัดการศึกษาว่า มีปริมาณ และคุณภาพตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ ซึ่งหลักเกณฑ์ในการวัดสามารถสรุปได้ ดังนี้ (เชิดศักดิ์ โฆวาสินธุ์, 2521 อ้างถึงใน อริย์ วชิรวรการ, 2542 : 7-8)

1. วัดให้ตรงกับจุดประสงค์ ผลที่วัดในแต่ละครั้งต้องมั่นใจและเชื่อมั่นว่าตรงกับสิ่งที่ต้องการจะวัดจริง
2. ใช้เครื่องมือที่ดีมีคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวัดจะต้องมีความเที่ยงตรง สามารถวัดได้ตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ
3. มีความยุติธรรม ให้โอกาสผู้สอบและดำเนินการสอบภายในสภาพการณ์เหมือนกัน
4. แปลผลได้ถูกต้อง ผลของการวัดจะมีความหมาย เมื่อนำไปอธิบายหรือเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่วางไว้
5. ใช้ผลการวัดให้คุ้มค่า ในการวัดผลควรมีจุดมุ่งหมายในการวัดหลายๆด้าน เพื่อใช้ผลจากการวัดให้มากที่สุด

Jonassen, Mayes, & McAleese (1993 อ้างถึงในรสสุคนธ์ มกรมณี และคณะ, 2550 : 29) ได้กล่าวถึงวิธีการวัดและประเมินผล ทั้งนี้ วิธีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงที่นิยมใช้มี 6 ลักษณะ คือ

1. การสังเกต สามารถทำได้ทุกเวลาและสถานการณ์ โดยมีหรือไม่มีเครื่องมือสังเกตก็ได้
2. สัมภาษณ์โดยการเตรียมคำถามง่ายๆ ไว้ล่วงหน้า
3. การบันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง เป็นการรวบรวมข้อมูล ความคิดเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ
4. แบบทดสอบวัดความสามารถจริง เป็นคำถามลักษณะปลายเปิด เน้นให้ผู้เรียนตอบ และนำความรู้ที่ได้ไปสร้างความรู้ใหม่
5. การรายงานตน เป็นการให้ผู้เรียนพูดหรือเขียนบรรยายสะท้อนความรู้ความเข้าใจ ความคิด ความรู้สึก ความต้องการ และคุณลักษณะของผลงาน
6. แฟ้มผลงานดีเด่น เป็นตัวอย่างผลงานดีๆ ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งที่เลือกเก็บรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ ตามความสามารถ ความสนใจและความถนัด

อย่างไรก็ตาม Herman, Aschbacher & Wintwers (1992 อ้างถึงใน รสสุคนธ์ มกรมณี, 2550 : 50) กล่าวว่า วิธีที่ดีที่สุดในการประเมินความสามารถของผู้เรียนในการแก้ปัญหาที่เป็นจริง คือ การสังเกต แต่เป็นวิธีที่ใช้เวลาและเสียค่าใช้จ่ายมาก จึงเสนอแนะให้ใช้วิธีการตรวจสอบผลงานเขียน (Written Work) ของผู้เรียนในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับงานภารกิจซึ่งมอบหมายให้ทำ

สรุปหลักในการประเมินผลผู้ประเมินจะต้องใช้ดุลยพินิจด้วยความรอบคอบก่อนตัดสินใจให้คุณค่าในเรื่องใด และรำลึกอยู่เสมอว่า จะต้องประเมินด้วยความเที่ยงธรรม และมีคุณธรรมอย่างสูง ซึ่งในการวัดและประเมินผลนั้นจะต้องมีการวัดตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ส่วนเครื่องมือที่วัดนั้นจะต้องมีคุณภาพที่สามารถแปลผลได้อย่างถูกต้อง

ประเภทและกระบวนการวัดและประเมินผล

ในกระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน สามารถจำแนกประเภทและกระบวนการวัดและประเมินผลทางการศึกษาได้เป็นดังนี้ คือ (อารีย์ วชิรวารการ, 2542 : 9)

1. การประเมินผลก่อนเรียน มีจุดประสงค์ที่จะได้ข้อมูลเบื้องต้นของผู้เรียน เพื่อนำไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสม เครื่องมือที่ใช้วัด เช่น แบบทดสอบ การซักถาม การให้ลงมือปฏิบัติ
2. การประเมินผลระหว่างสอน มีจุดประสงค์เพื่อทราบว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์หรือยัง เครื่องมือที่ใช้วัด เช่น การซักถาม การสังเกต การให้ลงมือปฏิบัติ การทดสอบ

ย่อยตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ครูดูข้อบกพร่องของนักเรียนเพื่อหาทางซ่อมเสริม และเป็นแนวทางในการปรับปรุงการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. การประเมินผลรวม เป็นการประเมินผลเมื่อการเรียนการสอนสิ้นสุดลง เพื่อสรุปผลการเรียนการสอนและแบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็นประเภทต่างๆตามความสามารถของนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวัด เช่น แบบทดสอบปลายภาค การทำรายงาน การให้ลงมือปฏิบัติ ฯลฯ

นอกจากนี้พิชิต ฤทธิจัญญ (2548 : 14-15) ได้จำแนกประเภทและกระบวนการประเมินผลออกเป็นดังนี้

จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การประเมินผลก่อนเรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานและทักษะของผู้เรียนว่า มีความรู้เพียงพอที่จะเรียนต่อในรายวิชาใหม่หรือเนื้อหาใหม่ได้หรือไม่ ถ้าพบว่ามีความรู้พื้นฐานไม่เพียงพอหรือไม่มีพฤติกรรมขั้นต้นก่อนเรียน ครูจะจัดให้มีการสอนปรับพื้นฐานจนผู้เรียนมีความรู้เพียงพอที่จะเรียนในเนื้อหาใหม่ได้

2. การประเมินผลระหว่างเรียน หรือการประเมินความก้าวหน้า มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์การเรียนที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด หากพบว่ามีข้อบกพร่องในจุดประสงค์ใด ก็หาแนวทางปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในจุดประสงค์นั้นๆ โดยจัดสอนซ่อมเสริมให้แก่ผู้เรียน

3. การประเมินผลรวมสรุป เป็นการประเมิน เพื่อตัดสินผลการเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาว่าผู้เรียนมีความรู้ทั้งสิ้นเท่าไร ควรตัดสินได้ ตก ผ่าน ไม่ผ่าน

ประเภทของการประเมินผลโดยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน แบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1. การประเมินผลก่อนเรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานและทักษะของผู้เรียน

2. การประเมินผลระหว่างเรียน หรือประเมินความก้าวหน้า มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่า ผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์การเรียนที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใด

3. การประเมินผลรวมสรุป เป็นการประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาว่าผู้เรียนมีความรู้ทั้งสิ้นเท่าไร ควรตัดสินได้-ตก ผ่าน-ไม่ผ่าน หรือควรได้เกรดอะไร

ประเภทของการประเมินผลโดยจำแนกตามระบบการวัดผล แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. การประเมินผลแบบอิงกลุ่ม เป็นการตัดสินคุณค่าของลักษณะหรือพฤติกรรม โดยเปรียบเทียบกับผู้เรียนที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันที่ทำข้อสอบฉบับเดียวกัน
2. การประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ เป็นการตัดสินคุณค่าของลักษณะหรือพฤติกรรม โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ซึ่งเกณฑ์มีทั้งเกณฑ์มาตรฐาน (Standard criteria) ที่มีอยู่แล้วหรือเกณฑ์ที่ผู้ประเมินกำหนดขึ้น (Arbitrary Criteria)

ส่วนของศิริชัย กาญจนวาสี (2548 : 13-14) ได้กล่าวว่า การวัดและประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนสามารถจำแนกเป็นประเภทต่างๆได้ตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. จำแนกตามขั้นตอนของการเรียนการสอน ในการวัดและประเมินในลักษณะนี้เป็นการประเมินเพื่อจัดวางตำแหน่ง ประเมินความก้าวหน้า ประเมินเพื่อวินิจฉัย และประเมินเพื่อเป็นการสรุปรวมรวบยอดของผู้เรียนหลังจากเสร็จสิ้นการเรียนการสอน

2. จำแนกตามวิธีการแปลความหมายคะแนน เป็นลักษณะของการประเมินแบบอิงกลุ่มและอิงเกณฑ์ ซึ่งการประเมินแบบอิงกลุ่มนั้น เพื่อบรรยายและตัดสินความสามารถหรือผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยเปรียบเทียบกับตนเองภายในกลุ่ม ส่วนการประเมินแบบอิงเกณฑ์นั้นเป็นเพื่อเป็นการบรรยายและตัดสินความสามารถ หรือผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน

ประเภทการวัดและประเมินผลที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ประเภทของการวัดและประเมินผลมี 3 ประเภทคือ การวัดและประเมินผลก่อนที่จะมีการจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นการทดสอบถึงความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาของผู้เรียน การวัดและประเมินผลระหว่างเรียน เป็นการวัดและประเมินผลในช่วงเวลาเรียนของผู้เรียน เพื่อเป็นการทราบว่าผู้เรียน ได้เกิดการเรียนรู้จากบทเรียนมากน้อยเพียงใด และควรที่จะมีการแก้ไขอย่างไรบ้าง และตรงจุดไหนที่ผู้เรียนยังขาดตกบกพร่อง การวัดและประเมินผลหลังเรียน เป็นการวัดและประเมินผลหลังจากที่เสร็จจากการเรียนการสอนเรียบร้อยแล้ว เพื่อที่จะได้ทราบว่าผู้เรียนได้สำเร็จการเรียนมากน้อยเพียงใด ผ่านหรือไม่ผ่าน หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การประเมินผลรวมสรุป

แนวการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา

การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา คือกระบวนการตรวจสอบผลการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านคือ ด้านความรู้ ความเข้าใจประวัติและความสำคัญของศาสนาอิสลาม และนำมาปฏิบัติเพื่ออยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ด้านเจตคติเกิดความยึดมั่นในหลักศรัทธา การกระทำความดีตามบทบัญญัติอิสลาม และด้านทักษะการประพฤติปฏิบัติตนตามบทบัญญัติอิสลาม และนำไปใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

การเรียนรู้อิสลามศึกษามุ่งให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ ทั้งด้านความรู้และคุณธรรมอย่างสมดุล โดยมีองค์ประกอบคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ผู้สอนจึงควรวัดและประเมินผลการเรียนเป็น 3 ระยะ ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2546 : 285)

1. การประเมินผลก่อนเรียน

การประเมินผลก่อนเรียน ถูกนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ดังนั้นผู้สอนจึงควรมีข้อมูลพื้นฐานในด้านครอบครัว เศรษฐกิจ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมของชุมชนของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้จะทำให้ผู้สอนกำหนดรูปแบบและวิธีการประเมินผลก่อนเรียนได้ดียิ่งขึ้น การดำเนินการประเมินผลก่อนเรียนนี้ทำได้หลากหลายวิธี เช่น การสนทนา การสัมภาษณ์ การอภิปราย การใช้แบบทดสอบและการสังเกต เพื่อประเมินว่าผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้เดิมมากน้อยเพียงไร ถ้าพบว่าผู้เรียนมีความรู้หรือทักษะพื้นฐานไม่เพียงพอ ผู้สอนควรจัดกิจกรรมหรือสอนซ่อมเสริมให้ผู้เรียน ซึ่งจะมีส่วนสำคัญต่อผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และร่วมกิจกรรมในสาระที่จะเรียนรู้ต่อไปได้อย่างมั่นใจ ทั้งนี้ ผู้สอนไม่จำเป็นต้องทำการประเมินผลก่อนเรียนทุกชั่วโมง แต่ควรจะทำการประเมินผลก่อนเรียน เมื่อผู้สอนจะเริ่มสอนสาระใหม่เท่านั้น

2. การประเมินผลระหว่างเรียน

การประเมินผลระหว่างเรียน คือ การตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีการพัฒนาตามความคาดหวังไว้เพียงไร ผู้สอนจึงควรประเมินผู้เรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ โดยประเมินจากการสังเกตการณ์เข้าร่วมกิจกรรม การกล้าแสดงความคิดเห็น ความรับผิดชอบขณะที่ทำงานกลุ่ม ตลอดจนแบบฝึกหัด และการตรวจชิ้นงานของผู้เรียน เพื่อประเมินผลแล้ว ผู้สอนควรนำผลการประเมินไปปรับปรุงการสอนต่อไป

3. การประเมินผลหลังเรียน

การประเมินผลหลังเรียนมีจุดประสงค์สำคัญเพื่อตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีความตระหนักและเห็นคุณค่าของสาระที่เรียนรู้อันสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเป็นกิจนิสัยด้วยความเต็มใจ เกิดความภาคภูมิใจ ผู้สอนจะประเมินได้จากการสังเกต การสอบถามผู้ปกครอง เพื่อนนักเรียน เพื่อนครูและบุคคลอื่นๆ ในชุมชนของผู้เรียน

ดังนั้น การวัดและประเมินผลของผู้สอนจะต้องอาศัยการประเมินทั้ง 3 ระยะ จะเลือกปฏิบัติเพียงระยะใดระยะหนึ่งเป็นไม่ได้ เพราะนั่นถือได้ว่าเป็นการประเมินผลที่ไม่สมบูรณ์ และเป็นการขาดช่วงของการประเมินผล ซึ่งในการประเมินผลผู้สอนจะต้องลงมือการประเมินด้วยตนเอง โดยผ่านการประเมินในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่หลากหลายและสมบูรณ์ครบถ้วน ในการประเมินผลสามารถที่จะให้ผู้เรียนเป็นผู้ประเมินตนเองได้อีกด้วย โดยการ

ประเมินผลจากผลงานของตนเองจากเพิ่มสะสมผลงานรายบุคคล การประเมินตนเอง หรือการสังเกตการณ์ปฏิบัติงานของตนเอง เป็นต้น

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ฐมัยยะห์ สาและ (2551) ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังในการจัดการเรียนการสอนของวิทยากรอิสลามศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดยะลา พบว่า จากข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ตามความเห็นของวิทยากรอิสลามศึกษา ดังนี้

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริงมากที่สุด คือ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง และวิธีการยังไม่หลากหลายรองลงมาคือจัดทำแผนการสอนและดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนที่กำหนดไว้อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับบทบาทที่คาดหวังมากที่สุด คือจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สมบูรณ์หลากหลาย ครบทุกกระบวนการที่วางไว้และมีการสอนซ่อมเสริมให้แก่นักเรียนที่มีปัญหาด้านการเรียน โดยเพิ่มชั่วโมงเรียน รองลงมาคือการจัดอบรมด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อจะได้นำวิธีการที่หลากหลายมาปรับใช้กับการเรียนการสอนต่อไป

ด้านสื่อการเรียนการสอน มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริงมากที่สุด คือสื่ออิสลามศึกษามีน้อย ไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน และสื่อที่ใช้อยู่ต้องออกงบประมาณของตนเอง รองลงมาคือผลิตสื่อตามความรู้ความสามารถของตนเอง ขาดการชี้แนะสำหรับบทบาทที่คาดหวังมากที่สุด คือ ต้องการให้เขตพื้นที่หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสนับสนุนสื่ออิสลามศึกษาให้กับโรงเรียน เช่นภาพโปสเตอร์ บัตรคำ ซีดี ชุดการสอน เป็นต้น และรองลงมาคือต้องการให้มีการจัดอบรมการออกแบบและผลิตสื่อการเรียนการสอน

ด้านการวัดและประเมินผล มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริงมากที่สุด คือทำการวัดและประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริงและรองลงมาคือทำการวัดและประเมินผลผู้เรียนอย่างหลากหลายวิธีการ โดยจัดทำเป็นระยะ ๆ เพื่อปรับความยากง่ายของเนื้อหาสำหรับบทบาทที่คาดหวังมากที่สุด คือต้องการให้มีแบบวัดและประเมินผลผู้เรียนที่เป็นมาตรฐานสามารถนำไปใช้ได้ในทุกระดับ และมีการวัดและประเมินผลในระดับเขตพื้นที่ จังหวัด และระดับชาติและรองลงมาคือ ต้องการวัดและประเมินผลผู้เรียนให้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด อย่างหลากหลายวิธีการและครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย

เฉลิมพล และชัน (2550) ได้ทำวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลาง สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ด้านการจัดการเรียนการสอน ครูสอนอิสลามศึกษาเห็นว่าสภาพการดำเนินการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 2 รายการ และอยู่ในระดับปานกลาง 12 รายการ

ด้านการวัดและการประเมินผล ครูสอนอิสลามศึกษาเห็นว่าสภาพการดำเนินการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 3 รายการ และอยู่ในระดับปานกลาง 16 รายการ

ส่วนผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลาง ตามความเห็นของครูในด้านการจัดการเรียนการสอน จากการวิจัยพบว่า ปัญหาที่พบบมากที่สุดคือ ปัญหาเกี่ยวกับเวลาเรียน เช่นเวลาเรียนในแต่ละคาบมีน้อย ตารางเรียนไม่เหมาะสมกับเนื้อหาการเรียนการสอนบูรณาการทำให้คาบเรียนเพิ่มขึ้นและเวลาในแต่ละคาบน้อยลง รองลงมาคือปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม เช่น เด็กอ่อนมากเกินไปในบางห้อง แต่ละห้องมีเด็กมากเกินไป และนักเรียนขาดความเอาใจใส่ต่อการเรียน รวมทั้งมีความรู้พื้นฐานต่างกันทำให้มีปัญหาในการสอนของครูและมีปัญหาในการรับรู้ของเด็ก

แนวทางการแก้ไขที่พบบมากที่สุดคือ เพิ่มคาบเวลาและจัดทำปฏิบัติเวลาการเรียนการสอนรวมถึงแจ้งให้ครูทราบ รองลงมาคือให้มีเด็กเก่งปนให้ห้องเรียนด้วยเพื่อจะได้ช่วยเหลือกัน จำนวนเด็กในแต่ละห้อง และปรับให้นักเรียนสนใจการเรียนโดยการใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย และจัดให้มีการเรียนปรับพื้นฐานก่อนสำหรับเด็กที่มีความรู้พื้นฐานน้อย

ด้านการวัดและประเมินผล จากการวิจัยพบว่า จากการวิจัยพบว่าปัญหาที่พบบมากที่สุด การวัดผลเป็นแบบเดิมๆ ไม่สามารถบ่งชี้ความจริงในตัวเด็กได้และการวัดผลและประเมินผลด้วยวิธีการอภิปรายหน้าชั้นหรือรายงานหน้าชั้นมีน้อย รองลงมาคือ มีการประเมินผลน้อย ไม่ต่อเนื่อง และมาตรฐานในการวัดประเมินผลยังไม่สมบูรณ์ ไม่มีเกณฑ์ที่ตายตัว

นงลักษณ์ หะยิมะสาและ (2540) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของครูสอนศาสนาอิสลาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัด

ปัตตานี เพื่อเปรียบเทียบระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา เพื่อรวบรวมปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ผลการวิจัยสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1) ผลการศึกษาระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของครูสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปัตตานี เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ตามลักษณะงาน 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร โดยภาพรวมและแต่ละด้าน อยู่ในระดับมาก

2) ระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของครูสอนศาสนาอิสลาม จำแนกตามอายุ วุฒิการศึกษาและประสบการณ์ในตำแหน่ง พบว่า

2.1 ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีอายุตั้งแต่ 31 ปีลงมา และอายุตั้งแต่ 32 ปีขึ้นไปมีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านของการบริหารหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร อยู่ในระดับมาก

2.2 ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าอนุปริญญา วุฒิการศึกษอนุปริญญา และวุฒิการศึกษาปริญญาตรี มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านของการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร อยู่ในระดับมาก

2.3 ครูสอนศาสนาอิสลามที่มีประสบการณ์ในตำแหน่งน้อยกว่า 5 ปีประสบการณ์ในตำแหน่งตั้งแต่ 5-10 ปี และประสบการณ์ในตำแหน่งมากกว่า 10 ปี มีระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านของการบริหารหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร อยู่ในระดับมาก

3) ผลของการรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับงานด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร และด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร มีดังนี้

3.1) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาด้านการบริหารหลักสูตร เช่น ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับจัดอบรมเพิ่มเติมในเรื่องการใช้หลักสูตรให้มีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการบริหารหลักสูตร

3.2) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร เช่น ให้ครูสอนศาสนาอิสลามทำความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ พฤติกรรมการสอนต้องยึดเด็กเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เด็กได้ปฏิบัติจริง

3.3) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาด้านการสนับสนุน และส่งเสริมการใช้หลักสูตร เช่น ให้มีการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องสนับสนุนสื่อ การเรียนการสอน ติดตาม และประเมินผลการใช้หลักสูตรทุกระดับ

ดุสิต ฌ สุวรรณ (2539) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัญหาการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรในเขต การศึกษา 2 และ 3 ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาของการใช้หลักสูตรของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน อยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน มีปัญหาการใช้หลักสูตรไม่แตกต่างกัน ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีปัญหาในการใช้ หลักสูตรโดยรวมแตกต่างกัน ผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนที่ปฏิบัติงาน ในพื้นที่ต่างกัน มีปัญหาในการใช้หลักสูตรโดยรวมแตกต่างกัน ครูผู้สอนที่สอนระดับชั้นต่างกันมี ปัญหาในการใช้หลักสูตรโดยรวมแตกต่างกัน สำหรับปัญหาในการนำหลักสูตรไปใช้ พบว่า จำนวนครู สื่อการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ ครูไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน ขาดความรู้ในการสร้างเครื่องมือวัดผลและประเมินผล ขาดการนิเทศและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

นันทา แวงสว่าง (2534) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้บริหาร และครูโรงเรียนประถมศึกษาในการดำเนินงานตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขต ชนบท จังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับปัญหาของผู้บริหารและครูโรงเรียนประถมศึกษาในการดำเนินงานตาม โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทจังหวัดปัตตานี แต่ละด้านอยู่ในระดับปานกลาง เว้นแต่ระดับปัญหาของผู้บริหารด้านให้การศึกษาด้านวิชาชีพ และด้านการจัดศูนย์บริการข่าวสารอยู่ ในระดับปานกลางสูงสุด ส่วนระดับปัญหาของครูด้านการพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่น และด้านการ ให้บริการชุมชนการกีฬานันทนาการ ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี อยู่ในระดับ ปานกลางสูงสุด

2. ระดับความต้องการของผู้บริหารและครูโรงเรียนประถมศึกษาในการดำเนินงานตาม โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทจังหวัดปัตตานี อยู่ในระดับมากเกือบทุกด้าน เว้นแต่ระดับความต้องการของผู้บริหารด้านให้การศึกษาด้านวิชาชีพและด้านการจัดศูนย์บริการ ข่าวสารอยู่ในระดับมากที่สุดและสำหรับระดับความต้องการของครูด้านให้การศึกษาด้านวิชาชีพอยู่ใน ระดับมากที่สุด

3. ผู้บริหารและครูโรงเรียนประถมศึกษาในการดำเนินงานตามโครงการการศึกษาเพื่อ พัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทจังหวัดปัตตานี ที่มีวุฒิทางการศึกษาต่างกัน ประสบการณ์ในการทำงาน โครงการ กศ.พช. ต่างกัน และอยู่ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีปัญหาและความต้องการในการ

ดำเนินงานตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทจังหวัดปัตตานี แต่ละด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้นปัญหาด้านการปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นศูนย์ประสานงาน พบว่าเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหามากกว่าผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05

ณรงค์ ชำนาญเวช (2536) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนของประถมศึกษาในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตการศึกษา 2 ผลการวิจัยพบว่า

1. ความพร้อมของปัจจัยเบื้องต้นในการจัดการเรียนการสอนมีความพร้อมอยู่ในระดับน้อย ความสอดคล้องระหว่างแผนการจัดการเรียนการสอนกับหลักสูตร มีความสอดคล้องอยู่ในระดับปานกลาง สภาพการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และปัญหาการจัดการเรียนการสอนมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน

2. ผลการเปรียบเทียบปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน พบว่า ปัญหาการจัดการเรียนการสอนโดยส่วนรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 รายงานพบว่าไม่แตกต่างกัน ส่วนปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูที่มีประสบการณ์การอบรมเกี่ยวกับการสอนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ความสอดคล้องระหว่างวิชาเอกที่จบการศึกษากับวิชาที่สอน และขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน ทั้งโดยส่วนรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

3. ผลการเปรียบเทียบเจตคติของผู้บริหาร ครูผู้สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษาที่มีต่อโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ผู้บริหารครูผู้สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษา มีเจตคติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.001 เมื่อทดสอบเป็นรายคู่ พบว่า เจตคติของผู้บริหารกับครูผู้สอนในระดับประถมศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และเจตคติของครูผู้สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นกับครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.001

นกุล ชูนุ้ย (2540) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษา 2 ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 ตามทัศนะของบุคลากรในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สรุปได้ว่า ด้านบุคลากร รัฐควรจัดส่งข้าราชการครูมาช่วยสอนให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียนและให้ครบทุกรายวิชา ด้านการจัดการเรียนการสอน รัฐควรลดเนื้อหาบางรายวิชา เพื่อให้เหมาะสมกับเวลา และควรจัดอบรมเทคนิคการสอนแก่ครูสอนศาสนา ด้านสื่อการเรียนการสอน

รัฐควรจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมในการจัดซื้ออุปกรณ์การสอนและหนังสือประจำห้องสมุดทั้งรายวิชาสามัญและวิทยาศาสตร์ ด้านการวัดและประเมินผล รัฐควรจัดฝึกอบรมครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ เรื่องการวัดและประเมินผลตามหลักสูตร และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รัฐควรจัดให้มีศูนย์วิชาการเข้าไปดูแล แนะนำการจัดกิจกรรมนักเรียนตามหลักสูตรหรือจัดฝึกอบรมครูผู้สอนในเรื่องการจัดกิจกรรมต่างๆตามที่หลักสูตรกำหนด

โชคชัย รัตนอุดม (2548) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของครูผู้สอนในสังกัดเทศบาลเมืองนราธิวาส ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาในการใช้หลักสูตรตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในสังกัดเทศบาลเมืองนราธิวาส ด้านการบริหารและบริการหลักสูตร ด้านการดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร และด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรมีปัญหาโดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร และด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด สำหรับข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตรตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในสังกัดเทศบาลเมืองนราธิวาส ด้านบริหารและบริการหลักสูตร พบว่า ข้อเสนอแนะที่สำคัญที่สุด คือ ควรจัดให้มีการพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรเป็นระยะๆ ด้านการดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร พบว่า ข้อเสนอแนะที่สำคัญที่สุดในประเด็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ ควรจัดให้มีการพัฒนาครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน ในประเด็นการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ คือ ควรจัดให้มีการพัฒนาครูเกี่ยวกับวิธีการประเมินและการสร้างเครื่องมือประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนในประเด็นสื่อการเรียนรู้ คือ ควรจัดให้มีการอบรมและร่วมกันผลิตสื่อประเภทต่างๆ ในระดับเทศบาล และด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร พบว่า ข้อเสนอแนะที่สำคัญที่สุดคือควรจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในโรงเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน

นพรัตน์ ศรีรุณ (2542) ได้ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาตนเองของครูผู้สอน เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็น แบบสำรวจความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำมาหาระดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาตนเองของครูผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษามีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาตนเองอยู่ในระดับปานกลาง ในด้านหลักสูตรและการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดความต้องการจำเป็นท้องถิ่น การกำหนดจุดประสงค์หลักสูตรรายวิชา การกำหนดคาบเรียน และการใช้สื่อการสอน และครูผู้สอนใน

โรงเรียนประถมศึกษามีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาตนเองอยู่ในระดับน้อย ในด้านการกำหนดเนื้อหาวิชา การกำหนดกิจกรรม การจัดทำแผนการสอน และคู่มือครู และการทดลองใช้และการปรับเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

ดำรง เสดสัน (2548) ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดกระบี่ ใน 4 ด้าน คือ ด้านการเตรียมการสอน ด้านการดำเนินการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านพัฒนาการเรียนการสอน ประชากรในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรอิสลามศึกษา จำนวน 112 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัย พบว่า (1) สภาพการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษา ด้านการเตรียมการสอน ส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง มีปัญหาเรื่องการขาดความพร้อม ด้านการขาดวัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ (2) ด้านการดำเนินการสอน ส่วนใหญ่ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก สอนแบบมุ่งสร้างให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดี เน้นกิจกรรมที่ให้นักเรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ปัญหาด้านการดำเนินการสอน คือ ครูขาดทักษะในการผลิตและ การใช้สื่อการเรียนรู้ (3) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนใหญ่ครูใช้วิธีการประเมินโดยใช้แบบทดสอบเป็นหลัก ปัญหาที่พบ คือ ไม่มีการกำหนดเกณฑ์ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และครูขาดทักษะด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และ (4) ด้านการพัฒนาการเรียนการสอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ครูให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนและด้อยโอกาสทางการศึกษา ปัญหา คือ ไม่มีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาครูผู้สอนอิสลามศึกษาและไม่ได้นำนวัตกรรมมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการเรียนการสอนให้เกิดความสอดคล้องกับหลักสูตร ดังนั้นในการบริหารงานวิชาการ ภารกิจหลักของผู้บริหารโรงเรียนที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากหลักสูตรเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางที่จะทำให้ผู้เรียนหรือผู้รับบริการไปถึงจุดมุ่งหมายปลายทางของการศึกษา โดยเฉพาะครูผู้สอนเป็นบุคคลที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายที่กำหนดได้เป็นอย่างดี และประสบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน